

РАДА ЄВРОПИ

КОМІТЕТ МІНІСТРІВ

Рекомендація Rec(2006)5

Комітету міністрів державам-членам

про План дій Ради Європи щодо сприяння правам і повній участі людей з обмеженими можливостями¹ в суспільстві: покращення якості життя людей з обмеженими можливостями в Європі в 2006-2015 роках

(Затверджена Комітетом міністрів 5 квітня 2006 року на 961-ому засіданні Постійних представників міністрів)

Комітет міністрів

Нагадуючи про Резолюцію (59) 23 від 16 листопада 1959 року про розширення діяльності Ради Європи в соціальній і культурній областях;

Беручи до уваги Резолюцію (96) 35 від 2 жовтня 1996 року про перегляд Часткової угоди в соціальній області і області охорони здоров'я, на основі якої були переглянуті структури Часткової угоди, а також висловлюючи намір продовжити на основі переглянутих правил, які замінять ті, що були сформульовані в Резолюції (59) 23, діяльність, що здійснювалася і розвивалася на основі даної Резолюції, яка була спрямована, окрім іншого, на інтеграцію людей з обмеженими можливостями до суспільства з метою розробки і сприяння здійсненню на європейському рівні моделі послідовної політики на підтримку людей з обмеженими можливостями, заснованої на принципах повноправного громадянства і незалежного життя, і такою, що передбачає ліквідацію перешкод на шляху до інтеграції, незалежно від характеру таких перешкод, тобто від того, чи пов'язані вони з психологічними аспектами, освітою, сімейними проблемами, а також з культурними, соціальними, професійними, фінансовими або архітектурними чинниками;

Вважаючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами, і що ця мета може бути реалізована, окрім іншого, шляхом ухвалення спільних норм задля здійснення політики в області інвалідності з метою заохочення захисту політичних, громадянських, соціальних, культурних та освітніх прав;

Пам'ятаючи про Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод (СЄД № 5);

Пам'ятаючи про принципи, що містяться в переглянутій Європейській соціальній хартії (СЄД № 163), зокрема, про право людей з обмеженими можливостями на незалежність, соціальну інтеграцію та участь в житті суспільства;

---

¹ *Коментар до перекладу українською мовою:* В цьому неофіційному перекладі українською мовою вживається термін «люди/особи з обмеженими можливостями», понятійне коло якого охоплює людей з фізичними, сенсорними або розумовими можливостями, оскільки такий термін відповідає більшою мірою термінології, яку було вжито в оригінальній версії (англійською - «people with disabilities»). Наголос робиться на переході від вживання в Європі терміну «інвалід» (по-англійськи - «invalid»), що акцентує увагу на відсутності якихось можливостей або на недідатності, до термінології, в якій робиться наголос на наявності вміння та можливості у зв'язках із суспільством. Така зміна у ставленні до людей з обмеженими можливостями закликає до необхідності вживати заходів для підтримки наявних умінь і можливостей, а також для розвитку нових та усунення існуючих бар'єрів і обмежень, що стоять на заваді участі в житті суспільства.

Беручи до уваги Стандартні правила ООН щодо забезпечення рівних можливостей для людей з обмеженими можливостями, що були ухвалені в 1993 році;

Беручи до уваги Міжнародну кваліфікацію функціональних станів, інвалідності та здоров'я (ICF) Всесвітньої організації охорони (ВООЗ) здоров'я від 2001 року;

Беручи до уваги Конвенцію про професійну реабілітацію і зайнятість людей з обмеженими можливостями Міжнародної організації праці (МОП) (№ С159) від 1983 року і відповідної Рекомендації МОП стосовно професійної реабілітації та зайнятості (інвалідів) (№R168) від 1983 року;

Беручи до уваги Рекомендацію №R (92) 6 Комітету міністрів державам-членам про послідовну політику на підтримку людей з обмеженими можливостями;

Беручи до уваги міністерську Декларацію про людей з обмеженими можливостями "Просування до забезпечення повноправної громадянської участі людей з обмеженими можливостями", яку було ухвалено на Другій європейській конференції міністрів, відповідальних за проведення політики з інтеграції людей з обмеженими можливостями, що відбулась в Малазі (Іспанія) 7 і 8 травня 2003 року;

Беручи до уваги План дій, ухвалений на Третьому самміті глав держав і урядів Ради Європи (СМ(2005)80 final) у Варшаві 17 травня 2005 року, в якому визначаються роль і основні сфери відповідальності Ради Європи на найближчі роки;

Беручи до уваги Рекомендацію 1592 (2003) Парламентської асамблеї Ради Європи "До повної соціальної інтеграції людей з обмеженими можливостями";

Підтверджуючи універсальний, неподільний та взаємозалежний характер всіх прав людини і основних свобод, а також необхідність того, щоб для людей з обмеженими можливостями була забезпечена можливість користуватися ними без жодної дискримінації;

Вважаючи, що загальна частка людей з обмеженими можливостями в населенні Європи оцінюється на рівні 10-15%, і що основними причинами інвалідності є захворювання, нещасні випадки, а також пов'язані з похилим віком умови, які спричиняють стан інвалідності, і що очікується, що число людей з обмеженими можливостями постійно зростатиме, в тому числі, і через збільшення середньої тривалості життя;

Вважаючи, що відсутність захисту прав громадян з обмеженими можливостями і забезпечення рівності можливостей є посяганням на людську гідність;

Вважаючи що забезпечення рівних можливостей членам всіх груп суспільства сприяє забезпеченню демократії та соціального єднання;

Будучи переконаними в тому що підхід, в основі якого лежать права людини і який спрямований на забезпечення інтеграції і повне залучення людей з обмеженими можливостями до суспільного життя, має бути включений до всіх відповідних напрямків політики на міжнародному, національному, регіональному і місцевому рівнях;

Підкреслюючи необхідність приділяти особливу увагу проблемам інвалідності у всіх областях життя на основі послідовної політики і скоординованих дій;

Визнаючи важливість роботи, яку здійснює Комітет Ради Європи із реабілітації та інтеграції людей з обмеженими можливостями (CD-P-RR) в підготовці даного Плану дій для людей з обмеженими можливостями;

Підкреслюючи важливість встановлення партнерських зв'язків з неурядовими організаціями, які представляють людей з обмеженими можливостями, в здійсненні Плану дій для людей з обмеженими можливостями і наступних за цим кроків;

Рекомендує, щоб уряди держав-членів з огляду на власні специфічні національні, регіональні або місцеві структури і відповідне коло повноважень:

a. належним чином включали до своєї політики, законодавства і практики принципи і здійснювали заходи, визначені в Плані дій Ради Європи щодо сприяння правам і повній участі людей з обмеженими можливостями в суспільстві, покращуючи якість життя людей з обмеженими можливостями в Європі 2006-2015 рр., як це визначено в Додатку до даної Рекомендації;

b. сприяли виконанню і застосуванню Плану дій Ради Європи для людей з обмеженими можливостями на 2006-2015 рр. в тих областях, які не належать до безпосередньої компетенції державних органів влади, але де вони мають певні повноваження або можуть відіграти певну роль;

c. забезпечили задля цієї мети якомога більш широке поширення даної Рекомендації серед всіх заінтересованих сторін, наприклад, через інформаційно-пропагандистські кампанії і співробітництво з приватним сектором та громадянським суспільством, із залученням, зокрема, неурядових організацій, які представляють людей з обмеженими можливостями.

План дій Ради Європи щодо сприяння правам і повній участі людей з обмеженими можливостями в суспільстві: покращення якості життя людей з обмеженими можливостями в Європі в 2006-2015 роках

Зміст

1. Резюме

2. Вступ

3. Основні напрямки діяльності

- 3.1. Напрямок діяльності № 1: Участь в політичному і громадському житті
- 3.2. Напрямок діяльності № 2: Участь в культурному житті
- 3.3. Напрямок діяльності № 3: Інформація і комунікація
- 3.4. Напрямок діяльності № 4: Освіта
- 3.5. Напрямок діяльності № 5: Зайнятість, професійна орієнтація і професійна підготовка
- 3.6. Напрямок діяльності № 6: Забудоване навколишнє середовище
- 3.7. Напрямок діяльності № 7: Транспорт
- 3.8. Напрямок діяльності № 8: Життя в місцевій громаді
- 3.9. Напрямок діяльності № 9: Охорона здоров'я
- 3.10. Напрямок діяльності № 10: Реабілітація
- 3.11. Напрямок діяльності № 11: Соціальний захист
- 3.12. Напрямок діяльності № 12: Правовий захист
- 3.13. Напрямок діяльності № 13: Захист від насильства та від жорстокого поводження
- 3.14. Напрямок діяльності № 14: Дослідження і розробки
- 3.15. Напрямок діяльності № 15: Підвищення рівня поінформованості

4. Комплексні аспекти

- 4.1. Вступ
- 4.2. Жінки та дівчата з обмеженими можливостями
- 4.3. Люди з обмеженими можливостями, які потребують значної допомоги
- 4.4. Діти і молодь з обмеженими можливостями
- 4.5. Старіння людей з обмеженими можливостями
- 4.6. Люди з обмеженими можливостями, які належать до груп меншин або є мігрантами

5. Виконання і подальші кроки

- 5.1. Вступ
- 5.2. Виконання
- 5.3. Подальші кроки

Додаток 1 Малагська міністерська Декларація стосовно людей з обмеженими можливостями "Просування до забезпечення повноправної громадянської участі людей з обмеженими можливостями", ухвалена на Другій європейській конференції міністрів, відповідальних за політику інтеграції людей з обмеженими можливостями, Малага (Іспанія), 7-8 травня 2003 року

Додаток 2 Довідкові документи

1. Резюме

1.1. Завдання

1.1.1. Малагська міністерська Декларація стосовно людей з обмеженими можливостями

В 1992 році за підсумками Першої європейської конференції міністрів, відповідальних за політику стосовно людей з обмеженими можливостями, Комітет міністрів ухвалив Рекомендацію № R (92) 6 про послідовну політику, спрямовану на підтримку людей з обмеженими можливостями.

Ця новаторська Рекомендація протягом більше десяти років впливала на політику відносно людей з обмеженими можливостями і стала основою для нових програм з питань інтеграції, що принесли позитивні результати людям з обмеженими можливостями як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Проте в суспільстві відбулися значні зміни, і виникла необхідність в нових стратегіях для подальшого просування впродовж найближчих десяти років в питанні підходу до людей з обмеженими можливостями, в основу якого покладено визнання їхніх соціальних прав та прав людини.

В травні 2003 року під час Другої європейської міністерської конференції, яка відбулася в місті Малага (Іспанія), міністри, що відповідальні за політику відносно людей з обмеженими можливостями, ухвалили Малагську міністерську декларацію стосовно людей з обмеженими можливостями "Просування до забезпечення повноправної громадянської участі людей з обмеженими можливостями".

Була визначена відповідна стратегія для розробки Плану дій Ради Європи для людей з обмеженими можливостями, який буде спрямований на забезпечення прав людини і покращення якості життя людей з обмеженими можливостями в Європі.

1.1.2. Визначення завдань

План дій Ради Європи для людей з обмеженими можливостями на 2006-2015 рр. має на меті екстраполувати в найближчі десять років цілі Ради Європи стосовно прав людини, заборони дискримінації, рівних можливостей і повноправної громадянської участі на європейський контекст кола питань стосовно людей з обмеженими можливостями.

Цей План дій спрямований на те, щоб створити комплексні рамки, які були б і гнучкими, і могли б бути адаптованими до відповідних конкретних умов кожної країни. План покликаний стати "маршрутною картою" для політиків, дозволяючи їм розроблювати, доповнювати, переорієнтовувати та здійснювати відповідні плани, програми та новаторські стратегії.

Рада Європи буде прагнути виконати План дій для людей з обмеженими можливостями, надаючи допомогу всім державам-членам у формі рекомендацій, консультацій та інформації експертів.

1.2. Основоволожні принципи і стратегічні цілі

1.2.1. Основоволожні принципи

Держави-члени працюватимуть на основі дотримання прав людини і відмови від дискримінації з метою підвищити рівень автономії, свободи вибору і якості життя осіб з обмеженими можливостями, а також задля закріплення в свідомості суспільства того факту, що інвалідність є складовою частиною розмаїття людського суспільства.

План належним чином враховує відповідні європейські і міжнародні документи, угоди і плани, а також, зокрема, роботи, які ведуться з підготовки проекту міжнародної конвенції ООН про права осіб з обмеженими можливостями.

В новій стратегії Ради Європи щодо соціального єднання (2004) підкреслюється, що необхідно запровадити окремі зобов'язання для гарантії ефективного користування своїми правами тим особам, яким загрожує ризик опинитись в найбільш вразливому становищі, зокрема, це є діти, молодь, мігранти і представники етнічних меншин, люди з обмеженими можливостями та особи похилого віку.

В Плані дій для людей з обмеженими можливостями визнається за основний принцип, згідно з яким суспільство зобов'язане по відношенню до всіх своїх громадян забезпечити зведення до мінімуму наслідків інвалідності завдяки активній підтримці здорового способу життя, більш безпечного навколишнього середовища, належного рівня охорони здоров'я, реабілітації і підтримки на рівні громади.

1.2.2. Стратегічні цілі

Основне завдання Плану дій для людей з обмеженими можливостями - бути передовсім практичним інструментом задля розробки і здійснення ефективних стратегій з метою досягти повної участі людей з обмеженими можливостями в житті суспільства і для своєчасного внесення всіх питань стосовно людей з обмеженими можливостями до всіх областей діяльності в державах-членах. План дій планується адаптувати до конкретної ситуації в кожній з країн та до перехідних процесів, які відбуваються в значній кількості держав-членів.

План містить рекомендації щодо конкретних дій на національному рівні, в ньому також звертається увага на різні аспекти життя вразливих груп людей з обмеженими можливостями, що зустрічаються з конкретними перешкодами і проблемами, для подолання яких потрібні комплексні підходи.

План дій закликає держави-члени відповідати на потреби людей з обмеженими можливостями через надання якісних та інноваційних послуг і через посилення тих заходів, які вже здійснюються.

План дій покликаний стати корисним джерелом, що надихатиме приватні підприємства, неурядові організації та інші міжнародні організації. Згідно Плану, неурядові організації, які представляють людей з обмеженими можливостями, є компетентними і наділеними експертними знаннями партнерами в процесі вироблення політики, і з ними необхідно консультиватися як з активними учасниками при ухваленні тих рішень, що спричинять наслідки на їхнє подальше життя. Здійснення Плану дій піддаватиметься моніторингу і регулярному оцінюванню з тим, щоб проаналізувати просування вперед на національному рівні, а також для того, щоб обмінюватися передовою практикою.

1.3. Основні напрямки діяльності

План дій Ради Європи з питань інвалідності є широкоохватним і залучає всі ключові області життєдіяльності людей з обмеженими можливостями. Ці ключові області належним чином відображені в 15 напрямках дій, в яких визначені основні завдання та конкретні дії, що мають запроваджуватись в державах-членах.

Напрямки дій є основною складовою Плану дій, вони охоплюють наступні області:

- № 1: Участь в політичному і громадському житті;
- № 2: Участь в культурному житті;
- № 3: Інформація і комунікація;
- № 4: Освіта
- № 5: Зайнятість, професійна орієнтація і професійна підготовка;
- № 6: Забудоване навколишнє середовище;

- №7: Транспорт;
- №8: Життя в місцевій громаді;
- №9: Охорона здоров'я;
- №10: Реабілітація;
- №11: Соціальний захист;
- № 12: Правовий захист;
- № 13: Захист від насильства і жорстокого поводження;
- № 14: Дослідження і розробки; та
- № 15: Підвищення рівня поінформованості.

Участь в політичному та громадському житті (№ 1) і в демократичних процесах є основною умовою для розвитку і підтримки демократичного суспільства. Люди з обмеженими можливостями повинні мати можливість впливати на долю тієї спільноти, частиною якої вони є. Тому так важливо, щоб люди з обмеженими можливостями могли користуватись своїм правом голосу і брати участь в політичній та громадській діяльності.

Для того, щоб бути повністю інтегрованими до суспільства, люди з обмеженими можливостями повинні також мати можливість брати участь в культурному житті (№ 2) цього суспільства. Слід вжити відповідних заходів задля забезпечення того, щоб люди з обмеженими можливостями могли брати участь в культурних заходах і об'єднаннях, а також щоб кожна людина з обмеженими можливостями могла розвивати і використовувати свій творчий та інтелектуальний потенціал як задля власних інтересів, так і в інтересах своєї общини.

Необхідною умовою цього є доступ до інформації та комунікації (№3). Важливо, щоб потреби людей з обмеженими можливостями враховувалися всіма державними і приватними особами та організаціями, які забезпечують інформацію і реалізацію доступу до засобів комунікації.

Слід вжити відповідних заходів з тим, щоб забезпечити людям з обмеженими можливостями можливість одержувати та поширювати інформацію на рівних умовах в порівнянні з іншими членами суспільства.

Рівний доступ до освіти (№4) є основоположною вимогою для досягнення соціальної інтеграції та незалежності людей з обмеженими можливостями. Освіта повинна охоплювати всі стадії життя, від дошкільної освіти - до професійної підготовки, а також передбачати навчання впродовж всього життя. Слід заохочувати звичайні освітянські структури та спеціалізовані програми спільно працювати відповідним чином для підтримки людей з обмеженими можливостями на місцевому рівні. Долучення до звичайних навчальних структур може також сприяти усвідомленню цих проблем тими, хто не належить до осіб з обмеженими можливостями, і це дасть їм змогу краще зрозуміти фактор існування людського розмаїття.

Зайнятість, професійна орієнтація і професійна підготовка (№5) є основними чинниками соціальної інтеграції та економічної незалежності людей з обмеженими можливостями. Мають бути створені такі законодавство, заходи та служби, які пропонуватимуть однакові можливості в отриманні та збереженні робочого місця. Слід посилити рівний доступ в отриманні робочого місця через поєднання антидискримінаційних заходів і спрямованих на підтримку дій, а також через запровадження питань, пов'язаних із зайнятістю людей з обмеженими можливостями, до здійснюваної в сфері зайнятості політики.

Доступне та вільне від перешкод забудоване навколишнє середовище (№6) сприяє рівним можливостям, незалежному способу життя, активній участі в житті суспільства і доступу до робочого місця. Застосування принципів Універсальної концепції дозволяє створити доступне для людей з обмеженими можливостями навколишнє середовище та уникнути створення нових бар'єрів.

Розробка та запровадження на всіх рівнях доступного транспорту (№ 7) має значно покращити доступ до послуг пасажирського транспорту для всіх людей з обмеженими можливостями. Мова йде про необхідну умову для досягнення незалежності, повну участь на ринку праці та активну участь в житті суспільства.

Люди з обмеженими можливостями повинні мати можливість вести якомога більш незалежний спосіб життя, зокрема, мати змогу вибирати, де та як вони хочуть проживати. Незалежне життя та соціальна інтеграція можливі лише за умови, якщо особа проживає в місцевій громаді. Для полегшення проживання в місцевій громаді (№ 8) слід запроваджувати таку стратегічну політику, яка б сприяла переходу від опіки за людьми з обмеженими можливостями в закладах до створення структур, пов'язаних із проживанням в місцевій громаді, починаючи від незалежних умов проживання в забезпечених відповідними умовами житлових приміщеннях чи невеликих за масштабами закладах, де така особа може розраховувати на підтримку. Це також передбачає скоординований підхід, спрямований на запровадження служб, що будуть максимально наближені до користувача та структур підтримки, що будуть орієнтовані на конкретних осіб.

Люди з обмеженими можливостями - так само як і інші члени суспільства - потребують відповідної охорони здоров'я (№ 9), і вони повинні мати рівний доступ до послуг високої якості в області охорони здоров'я, в яких будуть поєднані високопрофесійна практика з правами пацієнтів. У зв'язку з цим важливо, щоб фахівці в області охорони здоров'я забезпечували б більш соціальний підхід до осіб з обмеженими можливостями.

Для того, щоб запобігти погіршенню стану інвалідності, подолати її наслідки та посилити незалежність людей з обмеженими можливостями, необхідно здійснити комплексні програми з реабілітації (№ 10), до складу яких входить широкий спектр доступних послуг, що, в залежності від потреб, надаватимуться структурами на місцевому рівні.

Послуги, які надаються системою соціального захисту (№ 11), в тому числі й соціальне забезпечення, соціальна допомога та підтримка, можуть сприяти покращенню життя тих, хто користується цими послугами. Люди з обмеженими можливостями повинні мати можливість користуватись перевагами системи соціального захисту і користуватись ними нарівні з іншими членами суспільства. Слід надавати підтримку, наскільки це видається можливим, політиці, що спрямована на перехід від залежності від виплат до зайнятості та незалежності.

Люди з обмеженими можливостями повинні мати такий же, як і інші громадяни, доступ до правової системи. Правовий захист (№ 12) полягає у встановленні відповідних засобів, що спрямовані на запобігання дискримінації по відношенню до людей з обмеженими можливостями. Відповідні правові та адміністративні рамки є необхідними для запобігання та подолання дискримінації.

На суспільство також покладено обов'язок запобігати актам насильства та жорстокого поводження і захищати осіб від таких актів (№ 13). Має запроваджуватись така політика, що оберігатиме людей з обмеженими можливостями від будь-яких форм насильства або жорстокого поводження, а також забезпечить відповідну підтримку жертвам насильства та жорстокого поводження.

Дослідження та розробки (№ 14), збір статистичних даних та їх аналіз є вирішальними для розробки та запровадження справедливої і прагматичної політики. Достовірна інформація допомагає встановити нові проблеми та знайти відповідні рішення. Вона також є важливою для визначення кращих зразків практики та для здійснення моніторингу за змінами, які відбуваються в суспільстві.

Підвищення рівня поінформованості (№ 15) є першочерговим завданням, яке закладене в підвалини всього Плану дій. Слід долати поведінку, яка спричинює дискримінацію та паплюження людей з обмеженими можливостями, поширюючи доступну та об'єктивну інформацію про наслідки фізичних і розумових недоліків та інвалідності для того, щоб сприяти кращому розумінню потреб та прав людей з обмеженими можливостями в суспільстві. Слід боротися з негативним ставленням відносно людей з обмеженими можливостями та сприяти інтегрованому підходу до питань, що стосуються сфери інвалідності, у всіх публікаціях, що здійснюються органами державної влади, так само як і в засобах масової інформації.

1.4. Комплексні аспекти

Певна кількість людей з обмеженими можливостями в Європі зустрічається з особливими труднощами або ж є жертвами подвійної дискримінації.

Жінкам та дівчатам з обмеженими можливостями, людям з обмеженими можливостями, які потребують значної допомоги, дітям та молоді з обмеженими можливостями, людям похилого віку з обмеженими можливостями, а також людям з обмеженими можливостями, що належать до меншинних груп або до мігрантів, загрожує ризик соціального виключення і, як правило, такі особи ще менше долучаються до життя спільноти, аніж інші люди з обмеженими можливостями.

Жінки та дівчата з обмеженими можливостями, які прагнуть долучитись до життя в суспільстві, часто зустрічаються з численними перешкодами, спричиненими подвійною дискримінацією – як за ознакою статі, так і за ознакою їхньої інвалідності. Їхня особлива ситуація має враховуватись при виробленні на всіх рівнях політики та програм, що пов'язані з проблемами інвалідності та забезпеченням гендерної рівності.

Однією з найбільш вразливих груп людей з обмеженими можливостями є групи осіб, що через своє важке або складне захворювання потребують значної допомоги. Якість їхнього життя в значній мірі залежить від існування належним чином пристосованих служб з якісним набором послуг, а також засобів особливої, часто інтенсивної підтримки. Для того, щоб відповідати на специфічні проблеми цієї групи осіб, має відбуватись планування та координація між відповідними органами державної влади, урядовими структурами та керівництвом служб, які забезпечують надання послуг.

Діти з обмеженими можливостями повинні користуватись такими ж правами та можливостями – як це передбачено в Конвенції ООН про права дитини – що й інші діти. Молоді люди з обмеженими можливостями є також вразливою групою в нашому суспільстві. Вони продовжують зустрічатися зі значними перешкодами в усіх сферах їхнього життя. Слід більш глибоко вивчити специфічні проблеми, які постають перед дітьми та молоддю з обмеженими можливостями з тим, щоб розробити та запровадити на практиці розумну політику в усіх секторах, де реалізуються напрямки діяльності.

Нові виклики для суспільства постають скрізь у Європі у зв'язку зі старінням осіб з обмеженими можливостями, зокрема, тих, хто потребує особливо інтенсивної підтримки. Для подолання цих викликів необхідні новаторські підходи в багатьох секторах, де реалізуються напрямки діяльності та здійснюється робота служб.

Люди з обмеженими можливостями, які походять з груп меншин або мігрантів, можуть зустрічатися з численними труднощами, які пов'язані з дискримінацією або із їхньою недостатньою обізнаністю про державні соціальні служби. Для пошуку вирішення подібних проблем необхідно запровадити комплексний та множинний підхід з врахуванням культурних коренів, мови та специфічних проблем цих груп.

Інтеграція до суспільства зазначених вище специфічних груп осіб з обмеженими можливостями здійснюється завдяки комплексному підходу. Політики повинні визначити причини та виклики, які постають перед кожною із таких груп, та слідкувати за тим, щоб розроблювана ними політика передбачала заходи, в яких поєднувалися б численні напрямки діяльності, спрямовані на подолання таких перешкод та на те, щоб надати можливість цим особам в повній мірі реалізувати їхній потенціал. Задля сприяння розробці ефективної комплексної та інтегрованої політики потрібен підхід, що заснований на двох напрямках – з врахуванням як даного Плану дій, так і нової Стратегії Ради Європи, спрямованої на соціальне єднання (2004).

1.5. Виконання та подальші кроки

Відповідно до основних принципів, що закладені в основу напрямків діяльності та комплексних аспектів, принципи Універсальної концепції, якість, професійна підготовка та інтегрований підхід є ключовими елементами стратегії запровадження плану дій для осіб з обмеженими

можливостями. Застосування принципів Універсальної концепції має найважливіше значення для розширення доступу до середовища проживання та для користування предметами. Важливо також, щоб всі напрямки політики, діяльності та послуг відповідали високим стандартам якості. Інтегрований підхід при розробці політики і наданні послуг відіграє важливу роль у створенні більш солідарного суспільства.

На держави-члени покладено основну відповідальність за здійснення політики в області інвалідності на національному рівні і, зокрема, за проведення конкретних заходів, пов'язаних з кожним напрямком дій. Держави-члени повинні почати з оцінки існуючої політики та покладених в їх основу головних принципів в світлі Плану дій для людей з обмеженими можливостями, з тим, щоб виявити всі області, де ще потрібно досягнути просування вперед і де необхідні конкретні дії.

На основі такої оцінки держави-члени повинні розробити стратегії, спрямовані на поступове приведення у відповідність їхньої політики до рекомендацій та основних принципів Плану дій для людей з обмеженими можливостями в межах національних фінансових ресурсів.

Для виконання та оцінювання Плану дій для людей з обмеженими можливостями держави-члени повинні намагатися визначити загальні підходи і встановити партнерські зв'язки з відповідними учасниками, передовсім, з неурядовими організаціями, які представляють людей з обмеженими можливостями.

Для забезпечення кращого рівня поширення інформації та якомога ефективнішого виконання Плану дій для людей з обмеженими можливостями відбулися консультації з усіма відповідними органами і комітетами Ради Європи.

Комітет міністрів визначить відповідну структуру для забезпечення управління процесом здійснення подальших кроків, рекомендуючи державам-членам здійснити поглиблений аналіз того або іншого пріоритетного питання. Для того, щоб була забезпечена ефективність подальших кроків на основі Плану дій, держави-члени повинні регулярно надавати необхідну інформацію до цієї визначеної структури.

Ця визначена структура надаватиме Комітету міністрів регулярну інформацію щодо досягнутого прогресу у виконанні Плану дій для людей з обмеженими можливостями.

2. Вступ

2.1. Завдання

План дій Ради Європи для людей з обмеженими можливостями на 2006-2015 рр. має на меті екстраполювати в найближчі десять років цілі Ради Європи стосовно прав людини, заборони дискримінації, рівних можливостей і повноправної громадянської участі на європейський контекст кола питань стосовно людей з обмеженими можливостями.

Цей План дій спрямований на те, щоб створити комплексні рамки, які були б і гнучкими, і могли б бути адаптованими до відповідних конкретних умов кожної країни. План покликаний стати "маршрутною картою" для політиків, дозволяючи їм розроблювати, доповнювати, переорієнтовувати та здійснювати відповідні плани, програми та новаторські стратегії.

Рада Європи буде прагнути виконати План дій для людей з обмеженими можливостями, надаючи допомогу всім державам-членам у формі рекомендацій, консультацій та інформації експертів.

2.2. Зміна парадигми - від пацієнта до громадянина

За останнє десятиріччя в Європі відбулися значні політичні, економічні, соціальні та технологічні зміни. Цей регіон зазнав прогресивних перетворень в результаті можливостей і викликів глобалізації, розвитку інформаційних і комунікаційних технологій, змін у сфері зайнятості,

безробіття, охорони здоров'я і демографії, міграцій та переходу до ринкової економіки. Багато з цих змін мали позитивні наслідки і викликали серед населення відродження надій та сподівань.

Ми перейшли від ставлення, коли людей з обмеженими можливостями розглядали в якості пацієнтів, якими слід опікуватись і які не долучаються до суспільства, до ставлення до цих осіб як до людей, для яких потрібно ліквідувати існуючі перешкоди з тим, щоб вони могли зайняти законне місце повноправних та активних членів суспільства. Такими перешкодами є ставлення до людей з обмеженими можливостями, соціум, законодавство та фізичне оточення. Тому ми повинні продовжувати працювати задля досягнення змін в парадигмі, і прагнути замінити медичний підхід до проблеми інвалідності на соціальний підхід, в основу якого буде покладено права людини.

Ми змінили кут зору і розглядаємо тепер людину в фокусі інтегрованого комплексного підходу, який забезпечує дотримання прав людини, основних свобод і гідності всіх осіб з обмеженими можливостями. В результаті цього багато європейських країн сьогодні забезпечують активну політику, яка спрямована на те, щоб дати кожній такій особі можливість самостійно впорядковувати власне життя. Одночасно відбулася зміна ролі неурядових організацій в цілому і зокрема тих, які представляють людей з обмеженими можливостями. Вони стали партнерами як для урядів, так і для осіб з обмеженими можливостями – в якості адвокатів, організацій, що надають послуги, або є джерелом експертних знань та досвіду.

План дій було задумано як гнучкий документ, що даватиме можливість враховувати майбутні технологічні зміни та інші нововведення.

Нещодавні відкриття в області біотехнології і можливі способи їх застосування викликали занепокоєння серед осіб з обмеженими можливостями, які бояться, що інколи йдеться навіть про саме право на життя. В цьому плані розглядаються питання повної та цілковитої інтеграції та участі людей з обмеженими можливостями в житті суспільства, саме тому було визнано недоречним включати до цього документа такі питання медичного порядку, як пренатальна діагностика та дискримінація на підставі інвалідності в законодавстві щодо переривання вагітності.

Однак немає сумнівів в тому, що ці питання не втратили своєї ваги, і тому видається необхідним забезпечити участь людей з обмеженими можливостями через їх представницькі організації у відповідних національних і міжнародних комісіях з питань етики та біоетики, які займаються даною проблематикою.

2.3. Малагська міністерська декларація

На другій європейській конференції міністрів, відповідальних за політику інтеграції людей з обмеженими можливостями, яка відбулася в Малазі (Іспанія) 7-8 травня 2003 року, було заявлено про намір продовжити роботу, розпочату на першій європейській конференції міністрів, яка проходила в 1991 році і в результаті якої була ухвалена Рекомендація Комітету міністрів №R(92)6 про послідовну політику відносно людей з обмеженими можливостями. Ця Рекомендація, яку було ухвалено 9 квітня 1992 року, впливала на політику держав-членів Ради Європи з питань інвалідності протягом більше десяти років і сприяла проведенню такої політики інтеграції, яка дала позитивні результати для людей з обмеженими можливостями як на національному, так і на міжнародному рівні. Проте міністри визнали, що слід докласти додаткових зусиль для прогресу в розвитку пов'язаних з інвалідністю питань в контексті нещодавніх змін.

В Малагській міністерській декларації під назвою ""Просування до забезпечення повноправної громадянської участі людей з обмеженими можливостями", яку було ухвалено під час конференції, міністри визначили в якості основної мети на майбутнє десятиріччя покращення якості життя людей з обмеженими можливостями та їхніх сімей. Слід виробити нову стратегію для того, щоб відобразити соціальну модель інвалідності і більш високий рівень очікування як людей з обмеженими можливостями, так і всього суспільства.

Міністри визнали, що така стратегія повинна бути сформульована в Плані дій, спрямованого проти ліквідації всіх форм дискримінації щодо людей з обмеженими можливостями, незалежно від їхнього віку. В Плані дій особливо пильну увагу мало бути приділено жінкам з обмеженими можливостями, особам з обмеженими можливостями, які потребують значної допомоги, а також літнім людям з обмеженими можливостями з тим, щоб всі вони могли в повній мірі користуватись своїми основними свободами та правами як повноправні люди і повноправні громадяни.

2.4. Контекст прав людини

2.4. Контекст прав людини

Рада Європи та її держави-члени продовжують і надалі діяти в контексті прав людини та боротьби з дискримінацією, для того щоб захистити осіб з обмеженими можливостями від будь-яких форм дискримінації та жорстокого поводження, а також досягти рівних можливостей для людей з обмеженими можливостями в усіх напрямках діяльності.

Виробленням цього Плану дій держави-члени визнають вплив чинних правових договорів, документів, стандартів та політики, які захищають рівне поводження та основні права осіб з обмеженими можливостями. Міцний фундамент на європейському рівні закладений Рекомендацією Комітету міністрів № R (92) 6. В цьому напрямку розвивалися законодавство та програми Європейського Союзу, і План дій Європейської комісії визначатиме спосіб, в який відтепер буде розроблятися та впроваджуватись європейськими інституціями політика в сфері інвалідності. Нова стратегія Ради Європи щодо соціального єднання (2004) підкреслює, що необхідно дотримуватись окремого зобов'язання з тим, щоб стали реальністю права окремих осіб та соціальних груп, яким загрожує ризик опинитись у вразливому становищі та бути маргіналізованими.

На додаток до існуючих європейських документів мають також бути враховані стандартні правила ООН щодо забезпечення рівних можливостей для осіб з обмеженими можливостями, основні документи ООН, що стосуються прав людини, а також продовження роботи над проектом міжнародної конвенції ООН про права осіб з обмеженими можливостями.

2.5. Стратегічна мета

Головним завданням цього плану дій є досягнення повної участі людей з обмеженими можливостями в суспільстві та своєчасне включення всіх питань, пов'язаних з інвалідністю, до всіх напрямків діяльності.

План пропонує повний набір конкретних рекомендацій, достатньо гнучких для того, щоб вони могли бути адаптовані до конкретної ситуації кожної з країн. Також належним чином в Плані дій враховується географічне, економічне, культурне та соціальне розмаїття держав-членів та визнається, що деякі з держав-членів перебувають на етапі перехідного періоду. План покликаний слугувати практичним інструментом, своєрідною "маршрутною картою" для політиків, з тим, щоб допомогти їм в розробці та запровадженні стратегії за основними напрямками.

Він буде корисний не лише для країн, які потребують розробки першого національного плану дій з інтеграції громадян з обмеженими можливостями, але й також і для тих країн, які хочуть розвивати вже існуючі політику та програми.

План допоможе державам-членам розвивати активну політику заборони дискримінації та захисту права на рівні можливості, встановлюючи при цьому справжні засоби захисту в разі, коли виникає загроза цьому праву.

Він заохочує держави-члени відповідати на потреби осіб з обмеженими можливостями через надання якісних та новаторських послуг і через поєднання заходів, які вже здійснюються.

План також є корисним джерелом натхнення для приватних підприємств, неурядових організацій або інших міжнародних організацій.

І, нарешті, що є важливим, План дій закріплює основну концепцію, згідно до якої з особами з обмеженими можливостями та з їхніми представниками необхідно консультиватись в процесі ухвалення тих рішень, які впливатимуть на їхнє життя, і це стосується як розробки національної політики, так і ухвали рішень стосовно окремих осіб.

Для оцінки просування вперед та обміну передовою практикою буде проводитись регулярне оцінювання виконання Плану дій. Це вимагатиме створення ефективних та практичних механізмів для моніторингу досягнутих результатів та оцінки результатів роботи на національному рівні.

2.6. Структура та зміст

План дій є широкомасштабним і охоплює всі основні області життєдіяльності осіб з обмеженими можливостями, такі, наприклад, як житло, освіта, зайнятість, мобільність та доступ до інформації. Ці основні області належним чином відображені в напрямках діяльності, які складають основу Плану дій.

До Плану включено також комплексні аспекти, такі, як специфічні проблеми жінок та дівчат з обмеженими можливостями, дітей та молоді з обмеженими можливостями, літніх людей з обмеженими можливостями, осіб з обмеженими можливостями, що потребують значної допомоги, а також осіб з обмеженими можливостями, які належать до груп меншин або до мігрантів.

В Плані дій належним чином враховуються існуючі європейські та міжнародні документи, договори та програми, а також розвиток ситуації, пов'язаної з розробкою проекту міжнародної конвенції ООН про права осіб з обмеженими можливостями.

Основні принципи, що є керівними в цьому Плані дій, передбачають заборону дискримінації, забезпечення рівних можливостей, незалежність та повну участь осіб з обмеженими можливостями.

План дій складається з основних та засадничих принципів, напрямків діяльності, комплексних аспектів, механізмів запровадження та подальших кроків, а також процесу поетапного здійснення. Структура Плану дій побудована відповідним чином.

В Плані дій немає визначення інвалідності. На думку Комітету це питання належить до компетенції кожної із держав-членів та їхньої національної політики.

Подібним чином План не містить окремого напрямку діяльності з питань профілактики. Профілактика є водночас важливим питанням і для осіб з обмеженими можливостями, і для осіб, які не є інвалідами, і для урядів, оскільки наслідки інвалідності відбиваються як на конкретній особі, так і на її сім'ї та на суспільстві в цілому. Узгоджуючись з Міжнародною класифікацією функціональних станів, інвалідності та здоров'я (МКФС) Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ)³, цей План дій спрямований завадити поширенню обмежень в сфері діяльності та перешкодам в участі. Таким чином, цей План дій визнає МКФС і закликає держави-члени використовувати цю класифікацію в якості нормативної основи.

Комітет вважає, що різні відповідні комітети, які функціонують в Раді Європи, мають більше можливостей для того, щоб слідкувати за позитивними змінами в методах лікування та в ранній діагностиці інвалідності, а також за прогресом в політиці охорони здоров'я.

---

³ Женева, 2001 рік.

В Плані дій визнається принцип, відповідно до якого суспільство має зобов'язання перед всіма своїми членами забезпечити, щоб наслідки інвалідності були якомога меншими завдяки діям на підтримку здорового способу життя, більш безпечному довкіллю та підтримці з боку місцевих общин. Ці питання розглядаються в різних напрямках діяльності, але передовсім в напрямках, які пов'язані з охороною здоров'я та реабілітацією.

2.7. Основоположні принципи

Основоположними керівними принципами в цьому Плані дій є наступні:

- заборона дискримінації;
- рівність можливостей;
- повна участь всіх людей з обмеженими можливостями в житті суспільства;
- повага до відмінностей та визнання інвалідності як частини людського розмаїття;
- гідність і автономність особи, в тому числі й свобода робити власний вибір;
- рівність між жінками і чоловіками;
- долучення людей з обмеженими можливостями через їхні представницькі організації до ухвалення всіх рішень, які справляють вплив на їхнє життя - як на індивідуальному рівні, так і на рівні всього суспільства.

2.8. Процедури

Процес розробки Плану дій було розпочато під час 29-ї сесії Комітету з реабілітації людей з обмеженими можливостями (часткова угода) (CD-P-RR) в жовтні 2003 року. Для сприяння цьому процесу було створено Робочу групу, яка отримала повноваження від Комітету (CD-P-RR) і якій допомагала спеціальна (ad hoc) група розробників.

План дій рекомендує під час розробки політики звертатись до неурядових організацій, що представляють людей з обмеженими можливостями, як до джерела експертних знань та як до компетентних партнерів. Відтак Європейський форум осіб з обмеженими можливостями⁴, який представляє організації осіб з обмеженими можливостями, відіграв важливу і активну роль в розробці Плану дій Ради Європи для людей з обмеженими можливостями.

Для забезпечення широкого поширення інформації та ефективного запровадження Плану дій були проведені консультації зі всіма відповідними органами і комітетами Ради Європи.

3. Основні напрямки діяльності

В Плані дій передбачаються конкретні заходи стосовно широкого спектру областей політики, які в комплексі можуть стати всеохоплюючими рамками для розробки і здійснення національної політики та стратегії в підтримку осіб з обмеженими можливостями, а також для інтеграції цієї політики з метою забезпечити повну участь осіб з обмеженими можливостями в житті суспільства.

Напрямки діяльності спираються на Малагську міністерську декларацію стосовно людей з обмеженими можливостями, що називається "Просування до забезпечення повноправної громадянської участі людей з обмеженими можливостями" (ухвалена на Другій європейській конференції міністрів, відповідальних за політику в області інтеграції осіб з обмеженими можливостями, Малага, Іспанія, травень 2003 року), Рекомендацію № R (92) 6 про послідовну політику, спрямовану на підтримку людей з обмеженими можливостями, та на зміни, що відбуваються в Європі взагалі.

В кожному з напрямків діяльності сформульовано основні задачі, які слід виконати, та конкретні дії, яких держави-члени мають вжити за наступними напрямками:

№ 1: Участь в політичному і громадському житті;

⁴ European Disability Forum (EDF)

- № 2: Участь в культурному житті;
- № 3: Інформація і комунікація;
- №4: Освіта;
- № 5: Зайнятість, професійна орієнтація і професійна підготовка;
- №6: Забудоване навколишнє середовище;
- №7: Транспорт;
- №8: Життя в місцевій громаді;
- №9: Охорона здоров'я;
- №10: Реабілітація;
- №11: Соціальний захист;
- № 12: Правовий захист;
- № 13: Захист від насильства та від жорстокого поводження;
- № 14: Дослідження і розробки;
- № 15: Підвищення рівня поінформованості.

3.1. Напрямок діяльності №1: Участь в політичному і громадському житті

3.1.1. Вступ

Участь всіх громадян в політичному та громадському житті, а також в демократичних процесах є основною умовою для розвитку демократичного суспільства. Суспільство має відображати розмаїття своїх громадян і використовувати їхні різноманітні досвід та знання. Тому так важливо, щоб люди з обмеженими можливостями могли користуватись своїм правом голосу і були залучені до таких видів діяльності.

Слід докласти зусиль задля створення таких умов, за яких особи з обмеженими можливостями заохочувалися б і були в змозі брати участь в політиці на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях. А цього можна досягти тільки в тому разі, коли будуть створені такі умови, за яких кожен зможе користуватися своїми політичними правами.

Відзначається, що, як правило, незначна кількість молодих людей та жінок з обмеженими можливостями виконує представницькі функції. Тому також важливо заохочувати їх до такої участі та залучати до представницьких груп.

3.1.2. Мета

- i. Активно сприяти створенню таких умов, за яких люди з обмеженими можливостями могли б брати участь на рівній основі в політичних партіях і в житті громадянського суспільства;
- ii. підвищити рівень участі людей з обмеженими можливостями в політичному та суспільному житті на всіх рівнях – місцевому, регіональному міжнародному, - з тим, щоб розмаїття суспільства було представлене в повній мірі;
- iii. докласти зусиль задля забезпечення участі на всіх рівнях політичного життя жінок і молодих людей з обмеженими можливостями, а також осіб з обмеженими можливостями, які потребують значної допомоги;
- iv. слідкувати за тим, щоб з особами з обмеженими можливостями та організаціями, які їх представляють, проводилися консультації і щоб вони долучались до вироблення політики на підтримку людей з обмеженими можливостями.

3.1.3. Конкретні дії, яких мають вжити держави-члени

- i. Забезпечити, щоб процедури голосування і приміщення для проведення виборів були адаптованими та доступними для людей з обмеженими можливостями з тим, щоб такі особи могли здійснювати свої демократичні права та, в разі необхідності, отримували допомогу в процесі голосування;

- ii. захищати право людей з обмеженими можливостями на таємне голосування бюлетенями та - в разі необхідності і на їхнє прохання - дозволяти їм отримувати допомогу з боку особи за їхнім вибором;
- iii. забезпечити, щоб жодна особа з обмеженими можливостями через свою інвалідність не була позбавлена права обирати або бути обраною;
- iv. забезпечувати, щоб інформація про вибори була б доступною і поширювалась у всіх необхідних альтернативних форматах та була простою для розуміння;
- v. заохочувати політичні партії та інші організації громадянського суспільства забезпечити доступність їхньої інформації та їхніх публічних зібрань;
- vi. заохочувати осіб з обмеженими можливостями, особливо жінок та молодь, створювати організації, які представляють осіб з обмеженими можливостями, та ставати членами таких організацій як на місцевому, так і на регіональному або національному рівнях з метою долучитися до політичного життя на всіх рівнях та впливати на нього;
- vii. в рамках демократичного процесу ухвалення рішень заохочувати взаємні консультації осіб з обмеженими можливостями чи організацій, які їх представляють, з іншими особами та соціальними групами;
- viii. імплементувати відповідні положення наступних рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи державам-членам: Rec (2001) 19 про участь громадян в суспільному житті на місцевому рівні, Rec (2003) 3 про паритетну участь жінок і чоловіків в процесі ухвалення політичних та державних рішень, Rec (2004) 11 про правові, операційні та технічні стандарти для проведення електронного голосування та Rec (2004) 15 про електронне управління.

3.2. Напрямок діяльності № 2: Участь в культурному житті

3.2.1. Вступ

Люди з обмеженими можливостями можуть користуватись своїм правом, яке має кожен індивідуум, на цілковиту та повну інтеграцію до суспільства лише за умови, коли вони також братимуть участь в культурному житті цього суспільства. Якщо люди з обмеженими можливостями залишаються або стають незалежними, у них має бути якомога повніше життя і стосунки з іншими членами спільноти, які можуть бути або ж не бути особами з обмеженими можливостями. Вони мають право брати участь в культурному житті, розважальних, спортивних і туристичних заходах.

Рада Європа та її держави-члени зобов'язуються враховувати права людей з обмеженими можливостями при розробці та реалізації своєї політики в культурній області. Необхідно діяти узгоджено, забезпечуючи доступ та участь в культурному і соціальному житті для осіб з обмеженими можливостями з метою трансформації їхніх майбутніх перспектив та якості життя.

Досягнути цієї мети нелегко. Для цього можуть застосовуватись різні засоби, серед яких не слід виключати також ухвалення спеціальних законодавчих положень. У зв'язку з цим слід враховувати концепцію «розумного облаштування», зокрема в тому, що стосується доступу до старих будівель або до історичних пам'яток, а також до приміщень невеликих приватних компаній. Важливо також, щоб засоби масової інформації відображали якнайповніше в своїх передачах розмаїття суспільства.

3.2.2. Мета

- i. Вжити відповідних заходів з тим, щоб особи з обмеженими можливостями могли мати доступ до культурного життя на місцевому, регіональному та національному рівнях;

ii. забезпечити, щоб особи з обмеженими можливостями могли бути як глядачами, так і безпосередніми учасниками культурних, пов'язаних з відпочинком або дозвіллям, спортивних, духовних та соціальних заходів;

iii. працювати над забезпеченням того, щоб люди з обмеженими можливостями могли розвивати свої здібності та використовувати свій творчий, спортивний, художній, духовний та інтелектуальний потенціал як в своїх особистих інтересах, так і в інтересах своєї общини.

3.2.3. Конкретні дії з боку держав-членів

i. Заохочувати відповідні структури та заклади на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях з тим, щоб зробити літературу та інші джерела культурної інформації доступними для осіб з обмеженими можливостями завдяки використанню в повній мірі там, де це є необхідним, комп'ютерних технологій та завдяки простому та зрозумілому викладу;

ii. наполегливо рекомендувати державним структурам та заохочувати приватні структури, відповідні заклади та постачальників послуг активно залучати всіх осіб з обмеженими можливостями до своїх культурних, пов'язаних з дозвіллям, спортивних, духовних та інтелектуальних заходів;

iii. сприяти тому, щоб телерадіоорганізації та пов'язані з ними творчі об'єднання забезпечили доступ для осіб з обмеженими можливостями до телепрограм, кінофільмів, театральних вистав та інших мистецьких заходів в доступній формі, зокрема з використанням субтитрів, аудіо коментарю або сурдоперекладу;

iv. закликати національні аудіовізуальні структури та пов'язані з цією сферою творчі виробництва опублікувати план дій, який спрямований на розширення зайнятості осіб з обмеженими можливостями «перед та за камерою/мікрофоном»;

v. закликати інституції та структури, які займаються питаннями культури, спорту, дозвілля або туризму, підтримувати регулярне ознайомлення своїх співробітників з проблемами інвалідності в ході здійснення професійної підготовки або перепідготовки;

vi. надати особам з обмеженими можливостями доступ до культурних заходів, спорту, туризму та дозвілля, заохочуючи, наприклад постачальників послуг робити свої приміщення та послуги доступними завдяки різноманітним засобам чи обладнанню, які видаються необхідними;

vii. Вжити відповідних заходів для того, щоб:

- закони, які захищають права інтелектуальної власності, не були невмотивованою та дискримінаційною перешкодою для доступу осіб з обмеженими можливостями до матеріалів в області культури, з дотриманням при цьому норм міжнародного права;

- особи з обмеженими можливостями могли отримувати статус осіб, які займаються творчою діяльністю і користуватись завдяки цьому артистичною власністю;

viii. заохочувати участь осіб з обмеженими можливостями в заходах, незалежно від того, орієнтовані вона на осіб з обмеженими можливостями, чи ні;

ix. забезпечувати, щоб спортивна та культурна діяльність стала невід'ємною частиною програм навчання для дітей з обмеженими можливостями, визнаючи при цьому роль таких заходів в навчанні соціальним навичкам.

3.3. Напрямок діяльності № 3: Інформація та комунікація

3.3.1. Вступ

Доступ до інформації і засобів комунікації є важливим аспектом повної участі в житті суспільства. Для того, щоб люди з обмеженими можливостями могли активно користуватись своїми правами, брати участь в суспільному житті та самостійно ухвалювати рішення з питань, які стосуються безпосередньо їх самих, надзвичайно важливо, щоб вони мали доступ до інформації через адаптовані системи комунікації, що для багатьох з них ще не є доступним.

Постійний прогрес в області інформації і систем комунікації змінює спосіб, в який громадяни забезпечують взаємне спілкування, керують своїми справами, отримують доступ до системи послуг та інформації і здійснюють комунікацію в цілому. Серед новітніх технологій можна назвати Інтернет, он-лайн системи спілкування, відеотелефони і т. ін. Важливо, щоб всі громадяни могли користуватися цими новинками технологічного прогресу і щоб при цьому не була виключена жодна група, передовсім люди з обмеженими можливостями.

На державні органи покладається особлива відповідальність за те, щоб їхня інформація була доступна в різній формі і відповідала різноманітним потребам людей з обмеженими можливостями. Ці органи повинні бути також моделлю передової практики для приватного сектора і для всіх тих, хто надає послуги людям з обмеженими можливостями і кого потрібно заохочувати до здійснення подібної практики.

Системи комунікацій також повинні бути доступними для людей з обмеженими можливостями. Системи перекодування телефонних розмов і передач повідомлення у вигляді тексту чи відео є гарними практичними прикладами.

З людьми з обмеженими можливостями необхідно консультиватися при розробці стандартів і дизайну нових систем у сфері комунікації та інформації.

Якщо ми хочемо створити справді інтегроване суспільство, то люди з обмеженими можливостями повинні мати таку ж нагоду користуватися системами інформації і комунікацій, як і всі інші громадяни.

3.3.2. Мета

- i. Вжити відповідних заходів щодо забезпечення того, щоб люди з обмеженими можливостями могли відшукувати, отримувати і поширювати інформацію нарівні з іншими членами суспільства;
- ii якомога більш ефективно використовувати нові технології для підвищення незалежності і взаємодії людей з обмеженими можливостями у всіх сферах життя.

3.3.3. Конкретні дії з боку держав-членів

- i. Докладати зусиль з тим, щоб надавати офіційну інформацію людям з обмеженими можливостями в доступній формі і з використанням доступних технологій, з врахуванням потреб, що пов'язані з різними типами вад здоров'я (наприклад, шрифт Брайля, аудіокасети або ж версії, які називають "для легкого прочитання");
- ii. передбачати практичне навчання та інші заходи, спрямовані на заохочення використання людьми з обмеженими можливостями інформаційних або комунікаційних технологій;
- iii. забезпечити щоб всі матеріали, пов'язані з навчанням роботи на комп'ютері, були доступними для людей з обмеженими можливостями відповідно до існуючих стандартів доступу;
- iv. визнати, що люди з обмеженими можливостями можуть користуватись сурдопереводом, шрифтом Брайля та іншими способами чи засобами комунікації (в тому числі й послугами адвоката) а також зробити все можливе, щоб це могло бути використано в рамках офіційного

діалогу. В разі відповідного запиту, необхідно, щоб під час зустрічей та конференцій призначалась особа, яка підводитиме підсумок обговорень, що відбулися, в доступних формулюваннях;

v. зробити системи комунікації більш доступними для людей з обмеженими можливостями завдяки новим технологіям, таким, як, наприклад, текстові повідомлення;

vi. забезпечувати, щоб органи державної влади та інші державні структури зробили свою інформацію та систему комунікації доступною для людей з обмеженими можливостями, йдеться, зокрема, про їхні ВЕБ-сайти, які повинні відповідати загальним міжнародним вимогам щодо доступності;

vii. заохочувати всі приватні структури, особливо ті, які використовують державні або громадські кошти, зробити їхню інформацію та системи комунікації доступними для людей з обмеженими можливостями;

viii. сприяти розробці, виробництву і розповсюдженню недорогих допоміжних технологій в області інформації і комунікацій;

ix. сприяти запровадженню принципів Універсальної концепції відносно всіх нових розробок у сфері інформаційних і комунікаційних технологій;

x. виконувати Резолюцію ResAP(2001)3 "До повного громадянства осіб з обмеженими можливостями через нові інтеграційні технології".

3.4. Напрямок діяльності № 4: Освіта

3.4.1. Вступ

Освіта є важливим фактором соціальної інтеграції та автономії всіх людей, в тому числі й людей з обмеженими можливостями. Соціальна підтримка, наприклад, з боку сім'ї або друзів, також є вагомим внеском, однак з погляду цього напрямку діяльності освіта повинна охоплювати всі періоди життя, під нею розуміють дошкільну, початкову, середню, вищу та професійну освіту, а також навчання протягом всього життя. Надати можливість людям з обмеженими можливостями навчатись в звичайних навчальних закладах є важливим не тільки для самих людей з обмеженими можливостями, але також і для всіх інших, які в результаті усвідомлять, що інвалідність є одним із елементів людського розмаїття. В більшості освітніх систем передбачається навчання в звичайних навчальних закладах та, в разі необхідності, в спеціалізованих закладах. Звичайні навчальні заклади і спеціалізовані заклади повинні співпрацювати для того, щоб підтримати осіб з обмеженими можливостями в їхньому місцевому оточенні, не забуваючи при цьому про досягнення мети, яка полягає в повній інтеграції.

3.4.2. Мета

i. Забезпечити, щоб всі люди, незалежно від характеру або ступеню їхньої інвалідності, мали рівний доступ до освіти і повною мірою розвивали свої особисті можливості, таланти, творчий потенціал, а також свої інтелектуальні та фізичні здібності;

ii. забезпечити, щоб люди з обмеженими можливостями мали можливість здобувати освіту в звичайних навчальних закладах, заохочуючи відповідні органи запроваджувати такі умови навчання, які б враховували й потреби людей з обмеженими можливостями;

iii. підтримувати і розвивати навчання протягом всього життя для людей з обмеженими можливостями будь-якого віку, а також сприяти ефективному переходу між різними етапами здобуття освіти, так само як і переходу від навчання до робочого місця;

iv. розвивати на всіх рівнях системи освіти, в тому числі й серед дітей наймолодшого віку, повагу до прав людей з обмеженими можливостями.

3.4.3. Конкретні дії з боку держав-членів

i. Розвивати законодавство, політику і планування з метою запобігти дискримінації людей з обмеженими можливостями – дітей, молоді і дорослих - в доступі до всіх рівнів освіти. При цьому важливо в міру необхідності консультиватися з самими людьми з обмеженими можливостями, їхніми батьками, особами, які забезпечують догляд, благодійними організаціями та іншими відповідними професійними структурами, якщо вони існують;

ii. заохочувати і підтримувати запровадження уніфікованої системи освіти, яка об'єднуватиме звичайну та спеціалізовану освіту, що сприятиме поєднанню досвіду та знань і позитивно вплине на інтеграцію до суспільства дітей, молоді і дорослих людей з обмеженими можливостями;

iii. сприяти оцінці на ранніх стадіях специфічних освітніх проблем дітей, молоді і дорослих з обмеженими можливостями з тим, щоб мати змогу адаптувати навчальні програми та процес їхнього навчання;

iv. здійснювати контроль за виконанням індивідуальних навчальних програм і сприяти скоординованому підходу до професійної підготовки на різних етапах - як до отримання робочого місця, так і під час роботи;

3.4.3. Конкретні дії з боку держав-членів

i. Розвивати законодавство, політику і планування з метою запобігти дискримінації людей з обмеженими можливостями – дітей, молоді і дорослих - в доступі до всіх рівнів освіти. При цьому важливо в міру необхідності консультиватися з самими людьми з обмеженими можливостями, їхніми батьками, особами, які забезпечують догляд, благодійними організаціями та іншими відповідними професійними структурами, якщо вони існують;

ii. заохочувати і підтримувати запровадження уніфікованої системи освіти, яка об'єднуватиме звичайну та спеціалізовану освіту, що сприятиме поєднанню досвіду та знань і позитивно вплине на інтеграцію до суспільства дітей, молоді і дорослих людей з обмеженими можливостями;

iii. сприяти оцінці на ранніх стадіях специфічних освітніх проблем дітей, молоді і дорослих з обмеженими можливостями з тим, щоб мати змогу адаптувати навчальні програми та процес їхнього навчання;

iv. здійснювати контроль за виконанням індивідуальних навчальних програм і сприяти скоординованому підходу до професійної підготовки на різних етапах - як до отримання робочого місця, так і під час роботи;

v. забезпечити, щоб люди з обмеженими можливостями, в тому числі й діти, одержували необхідну підтримку в системі звичайної освіти для того, щоб сприяти ефективності їхнього навчання. У виняткових випадках, коли звичайна система освіти не відповідає їхнім специфічним освітнім потребам, які визначаються фахівцями, держави-члени повинні слідкувати за тим, щоб такі особи могли скористатись альтернативними ефективними засобами підтримки, при цьому слід не забувати про ціль - повне включення до суспільства. Кожне з положень-приписів, якого б варіанту освіти воно не стосувалось - спеціалізованого чи такого, що вкладається в рамки звичайної системи освіти - покликане забезпечувати перехід до звичайної системи освіти і відповідати саме нормам та завданням звичайної системи освіти;

vi. підтримувати в рамках початкової професійної підготовки та перепідготовки всіх фахівців і всього персоналу, що працює на всіх рівнях системи освіти, більш глибоке усвідомлення ними проблеми інвалідності та навчання використанню відповідної техніки і педагогічних матеріалів, що дозволить надавати допомогу, коли це потрібно, учням та студентам з обмеженими можливостями;

- vii. забезпечувати, щоб всі навчальні програми та учбові матеріали, що використовуються в системі загальної освіти, були доступними для людей з обмеженими можливостями;
- viii. включати до шкільної програми курсу громадянства теми про рівність прав, якими користуються люди з обмеженими можливостями, нарівні з іншими громадянами;
- ix. забезпечувати, щоб усвідомлення проблем інвалідності було одним з ключових складових в програмах навчання в звичайних школах і навчальних закладах;
- x. вживати заходи для того, щоб зробити місця навчання і професійної підготовки доступними для людей з обмеженими можливостями, включно з наданням їм індивідуальної підтримки і раціональним облаштуванням (в тому числі й обладнанням) з тим, щоб задовольнити їхні потреби;
- xi. забезпечувати, щоб батьки дітей з обмеженими можливостями були активними партнерами в процесі розробки спеціалізованих планів навчання для їхніх дітей;
- xii. забезпечувати для молодих людей з обмеженими можливостями доступ до неформальної освіти з тим, щоб дозволити їм набути таких навичок та вмінь, яких неможливо отримати через формальне навчання;
- xiii. розглянути, якщо в цьому є потреба, питання про підписання та ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) (СЄД №. 163), зокрема, статті 15.

3.5. Напрямок діяльності № 5: Зайнятість, професійна орієнтація та підготовка

3.5.1. Вступ

Зайнятість є однією з основних умов для соціальної інтеграції та економічної незалежності всіх громадян в робочому віці. Рівень зайнятості та активності серед людей з обмеженими можливостями є надзвичайно низьким в порівнянні з цими показниками, що характеризують осіб без обмежених можливостей. Політика, що спрямована на збільшення рівня зайнятості має бути диверсифікованою - з урахуванням робочого потенціалу людей з обмеженими можливостями - та повною, для того, щоб подолати всі перешкоди, які постають на шляху їхньої участі в активному житті. Покращення ситуації із зайнятістю осіб з обмеженими можливостями принесе позитивні наслідки не лише для таких осіб, але також і для роботодавців та суспільства в цілому.

Професійна орієнтація та професійна допомога відіграють важливу роль, допомагаючи особам знайти найбільш відповідний для них вид діяльності та визначитися з професійною підготовкою, якої вони потребують, або ж з їхньою майбутньою професійною діяльністю. Надзвичайно важливо, щоб люди з обмеженими можливостями мали доступ до процедури визначення власних можливостей, щоб доступними для них були профорієнтація та професійна підготовка з тим, щоб вони могли якнайповніше реалізувати власні можливості.

Цей напрямок діяльності покликаний розширити участь людей з обмеженими можливостями у сфері зайнятості, забезпечити їм вибір професії та надати їм можливість зробити результативний вибір, спираючись на допоміжні структури та закріплені норми. Всі визначені заходи стосуються як державних, так і приватних роботодавців.

Сприяти зайнятості людей з обмеженими можливостями можуть соціальні підприємства (наприклад, соціальні компанії і соціальні кооперативи) в межах відкритого ринку праці або ж підприємства із захищеними робочими місцями.

3.5.2. Мета

i. Сприяти зайнятості людей з обмеженими можливостями на відкритому ринку праці, поєднуючи заходи, спрямовані на подолання дискримінації, і заходи підтримки з тим, щоб забезпечити рівні можливості для людей з обмеженими можливостями;

ii. боротися з дискримінацією і сприяти залученню людей з обмеженими можливостями до процесів оцінки професійних можливостей, до професійної орієнтації та підготовки, а також до служб, які мають відношення до зайнятості.

3.5.3. Конкретні дії з боку держав-членів

i. Враховувати питання стосовно зайнятості людей з обмеженими можливостями в загальній політиці зайнятості;

ii. забезпечити, щоб люди з обмеженими можливостями мали доступ до процедури об'єктивного та індивідуального оцінювання, яке:

- визначить їхні можливості стосовно запропонованого їм виду професійної діяльності;
- приділяє увагу передовсім можливостям особи, а не вадам, розглядаючи їх у поєднанні зі специфічними вимогами конкретного робочого місця;
- є основою їхньої програми професійної підготовки;
- дозволяє їм знайти або поновити відповідне робоче місце;

iii. забезпечити, щоб люди з обмеженими можливостями мали доступ до служб професійної орієнтації та професійної підготовки, так само як і до служб зайнятості, по можливості, якомога вищого рівня кваліфікації, вдаючись при цьому, в разі потреби, до відповідних заходів з адаптації;

iv. забезпечити захист від дискримінації на всіх етапах отримання робочого місця, включно з процедурою відбору та винайму, а також у всіх процедурах, які стосуються просування по службі;

v. заохочувати роботодавців приймати на роботу людей з обмеженими можливостями завдяки:

- застосуванню таких процедур найму (зокрема, при поширенні інформації щодо вакансій, співбесіді з кандидатами, оцінюванні та відборі кандидатів), які б реально відкривали можливість отримати робочі місця особам з обмеженими можливостями;
- раціональній адаптації робочих місць або умов праці, в тому числі, завдяки запровадженню дистанційного доступу, часткової зайнятості і роботі в домашніх умовах з тим, щоб задовольнити специфічні потреби зайнятих на ринку праці людей з обмеженими можливостями;
- підвищенню через відповідні навчальні програми рівня поінформованості керівництва та персоналу щодо проблем людей з обмеженими можливостями;

vi. забезпечити, щоб загальний режим незалежної трудової діяльності був доступним та сприятливим відносно осіб з обмеженими можливостями;

vii. забезпечити, щоб запроваджувалися такі засоби підтримки, як спеціально обладнані безпечні робочі місця або робочі місця, які передбачають надання допомоги, для тих людей з обмеженими можливостями, потреби яких в робочому місці не можуть бути задоволені без індивідуальної підтримки на відкритому ринку праці;

viii. допомагати особам з обмеженими можливостями переходити від спеціально виділених захищених робочих місць або робочих місць, які передбачають надання допомоги, до зайнятості в звичайних умовах;

ix. долати в системі грошових виплат за інвалідність ті чинники, які негативно впливають на мотивацію осіб з обмеженими можливостями в пошуку робочого місця, та заохочувати осіб, які отримують такі грошові виплати, працювати в межах своїх можливостей;

- x враховувати потреби жінок з обмеженими можливостями при розробці програм і політики, пов'язаних з рівними можливостями для жінок у сфері зайнятості, з врахуванням необхідності догляду за дітьми;
- xi. забезпечувати, щоб працівники з обмеженими можливостями користувалися однаковими з іншими працівниками правами, коли йдеться про консультації стосовно умов праці, вступ до профспілок та активну участь в професійних спілках;
- xii. передбачати ефективні заходи з тим, щоб стимулювати зайнятість людей з обмеженими можливостями;
- xiii. забезпечувати, щоб законодавство і регулятивні норми з питань охорони здоров'я та безпеки праці враховували потреби людей з обмеженими можливостями і не носили по відношенню до них дискримінаційних характер;
- xiv. заохочувати заходи, зокрема ті, що належать до сфери законодавства та управління інтеграцією, які дозволяли б особам в разі набуття ними інвалідності не полишати робоче місце і залишатися на ринку праці;
- xv. забезпечити, щоб молоді люди з обмеженими можливостями в першочерговому порядку могли б проходити професійне стажування, що дозволило б розвивати їхні професійні навички, а також мали доступ до інформації про практику в питаннях зайнятості;
- xvi. розглянути, якщо в цьому існує потреба, питання про підписання і ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої) (СЄД №163), зокрема, статті 15 цього документу;
- xvii. виконувати Резолюцію ResAP(95)3 про Хартію оцінки професійних можливостей людей з обмеженими можливостями.

3.6. Напрямок діяльності № 6: Забудоване навколишнє середовище

3.6.1. Вступ

Головною метою є створення відкритого для всіх суспільства. Доступність навколишнього середовища відіграє ключову роль у створенні більш інтегрованого суспільства, в якому люди з обмеженими можливостями зможуть брати участь в повсякденному житті. Існуючі перешкоди в забудованому навколишньому середовищі стоять на заваді або перешкоджають як участі людей з обмеженими можливостями, так і здійсненню ними їхніх основних прав. Забезпечення доступності навколишнього середовища для людей з обмеженими можливостями, незалежно від типу інвалідності, буде сприятливим для всіх членів суспільства. Це вимагає усвідомлення існуючих перешкод - як фізичних, так і пов'язаних зі ставленням з боку людей - і бажання усунути такі перешкоди в результаті дій позитивного характеру та шляхом інших заходів. Резолюція ResAP(201)1 про Універсальну концепцію сприяє включенню принципів Універсальної концепції до учбових програм при підготовці всіх фахівців, які працюють в області, пов'язаній із забудовою довкілля, а саме архітекторів, інженерів, фахівців з питань міського планування і представників всіх інших відповідних професій і занять, що стосуються забудованого навколишнього середовища. Мова йде про полегшення життя для всіх через більш доступне, функціональне і зрозуміле забудоване навколишнє середовище.

3.6.2. Мета

Поступово створити доступне для людей з обмеженими можливостями навколишнє середовище, застосовуючи принципи Універсальної концепції і тим самим уникаючи створення нових перешкод.

3.6.3. Конкретні дії з боку держав-членів

- i. Забезпечити, щоб всі відповідні напрямки політики були орієнтовані на головну мету -

створення забудованого і такого, що не містить перешкод, навколишнього середовища;

ii. розробляти керівні принципи і стандарти, а в разі потреби і законодавство, сприяючи тому, щоб забезпечити особам з обмеженими можливостями доступність та полегшити користування відкритими для широкої громадськості приміщеннями, а також відкритими або закритими площами, які є доступними для публіки, враховуючи при цьому особливий характер пам'яток історії;

iii. забезпечити, щоб університети та навчальні заклади, які займаються підготовкою всіх спеціалістів, що зайняті в сфері забудованого навколишнього середовища (наприклад, архітектори, фахівці з питань міського планування, фахівці в області будівництва, спеціалісти із збереження культурної спадщини та спеціалісти з питань культурного туризму) враховували принципи Універсальної концепції в своїх навчальних програмах базового і подальшого навчання, а також в інших відповідних ситуаціях;

iv. сприяти використанню допоміжних систем та інноваційних технологій для покращення доступу до забудованого навколишнього середовища та для того, щоб надати особам з обмеженими можливостями рівні шанси на участь в житті спільноти. Подібна практика має застосовуватись в нових будівлях і поширюватись послідовно на вже існуючу спадщину;

v. підтримувати створення, акредитацію та діяльність центрів, які працюють над запровадженням Універсальної концепції;

vi. забезпечити, щоб належну увагу було приділено безпеці осіб з обмеженими можливостями при плануванні евакуації в надзвичайних ситуаціях;

vii. забезпечити, щоб доступ до споруд або місць загального користування не був ускладнений для тварин-поводирів, які супроводжують людей з обмеженими можливостями;

viii. запровадити Резолюцію ResAP(2001)1 про введення принципів Універсальної концепції до програм підготовки спеціалістів всіх професій, зайнятих у сфері забудованого навколишнього середовища.

3.7. Напрямок діяльності № 7: Транспорт

3.7.1. Вступ

Розробка і запровадження на всіх рівнях політики доступного транспорту може сприяти суттєвому покращенню якості життя багатьох людей з обмеженими можливостями і бути важливою умовою для досягнення рівності можливостей, їхньої автономії та їхньої активної участі в соціальному і культурному житті суспільства, а також у сфері зайнятості.

Немає сумніву в тому, що багато держав-членів Ради Європи вже ознайомлені з роботою Європейської конференції міністрів транспорту (ЄКМТ) або ж залучені до роботи в ній. Ініційовані цією структурою принципи та заходи мають важливе значення для прогресивного поступу держав-членів у виконанні Плану дій для людей з обмеженими можливостями. Інші користувачі, зокрема, літні люди або батьки, які перевозять маленьких дітей, також скористаються послугами більш доступного транспорту.

Для того щоб особи з обмеженими можливостями могли користуватися громадським транспортом, життєво необхідним є запровадження мережі доступних транспортних засобів.

3.7.2. Мета

i. Сприяти участі людей з обмеженими можливостями в житті суспільства через реалізацію політики доступних транспортних засобів;

ii. забезпечити, щоб політика доступного транспорту здійснювалася з врахуванням потреб

всіх осіб, з різні видами каліцтва або інвалідності;

iii. сприяти заходам, що здійснюються з метою покращення доступу для всіх осіб з обмеженими можливостями до послуг пасажирського транспорту, а також забезпечити, щоб були доступними всі нові транспортні послуги і пов'язана з цим інфраструктура;

iv. заохочувати застосування принципів Універсальної концепції в сфері транспорту.

3.7.3. Конкретні дії з боку держав-членів

i. Враховувати рекомендації, доповіді та розроблені й ухвалені міжнародними структурами директиви, особливо коли йдеться про вироблення стандартів, принципів, стратегій і, там де це необхідно, законодавства для забезпечення доступності транспортних послуг та інфраструктур, в тому числі й забудованого навколишнього середовища;

ii. здійснювати моніторинг і оцінювати запровадження політики доступного транспорту;

iii. забезпечити, щоб всі особи, які забезпечують функціонування системи громадського транспорту, в обов'язковому порядку отримували інформацію стосовно проблеми інвалідності в рамках основної програми підготовки осіб, що забезпечують надання транспортних послуг;

iv. сприяти впровадженню і затвердженню національних керівних принципів відносно державних або приватних перевізників з тим, щоб забезпечити доступність транспорту;

v. встановити процедури співпраці та консультацій з долученими до цього сторонами-учасницями, зокрема, з відповідними урядовими установами, структурами, що надають транспортні послуги, та об'єднаннями або організаціями, які представляють осіб з обмеженими можливостями, з тим, щоб вони були залучені до розробки та планування політики доступних транспортних послуг;

vi. сприяти приватним перевізникам і заохочувати їх надавати доступні транспортні послуги;

vii. забезпечити, щоб інформація про громадський транспорт була максимально доступною в різних форматах та в різних системах комунікацій, з тим, щоб відповідати потребам людей з обмеженими можливостями;

viii. заохочувати розробку новаторських програм, що допомагали б людям з обмеженими можливостями, яким складно користуватись громадським транспортом, використовувати їхні особисті транспортні засоби;

ix. забезпечити, щоб громадський транспорт був доступним для тварин-помічників (наприклад, собак-поводирів), які супроводжують осіб з обмеженими можливостями;

x. передбачити створення та захист місць для паркування (транспорту) осіб з обмеженою мобільністю;

xi. враховувати особливі потреби людей з обмеженими можливостями при розробці загальних основних документів загального призначення щодо прав пасажирів;

xii. встановити на законодавчому рівні захист осіб з обмеженими можливостями від дискримінації в питаннях доступу до транспортних засобів;

xiii. забезпечити, щоб питання безпеки транспорту та дій в надзвичайних ситуаціях не створювали додаткових форм нерівності відносно людей з обмеженими можливостями.

3.8. Напрямок діяльності № 8: Життя в місцевій громаді

3.8.1. Вступ

В цьому напрямку діяльності наголос робиться на тому, щоб забезпечити якомога більш незалежний спосіб життя людям з обмеженими можливостями та надати таким людям можливість робити вибір відносно умов та місця проживання. Для забезпечення цього слід запровадити стратегічні плани, які сприятимуть переходу від догляду за людьми з обмеженими можливостями в спеціалізованих закладах до створення умов для життя в місцевій общині - від повністю автономних умов проживання до проживання в помешканнях для невеликих груп. Така політика повинна бути гнучкою, охоплювати програми, які дозволяють людям з обмеженими можливостями проживати в своїх сім'ях, і враховують особливі потреби людей з обмеженими можливостями, які потребують значної допомоги.

Загалом, повсякденне життя сім'ї, в якій є дитина з обмеженими можливостями, суттєво відрізняється від повсякденного життя інших сімей: багато часу потребує супровід та догляд дитини, необхідними є візити до лікарів, спеціалістів і т. ін. Дитину не можна залишати одну під час реабілітаційних занять, вона потребує допомоги з різних аспектів повсякденного життя, і т. д. Важливо, щоб батьки дитини з обмеженими можливостями могли отримати відповідну підготовку, що дозволило б їм набути необхідних знань та вмінь для того, щоб вони могли вести по можливості якомога нормальніше життя зі своєю дитиною з обмеженими можливостями.

Жити повністю незалежним життям не є можливістю, яка може бути запропонована та обрана всім і кожному з людей з обмеженими можливостями. У виняткових випадках слід сприяти створенню невеликих якісних структур з догляду, які можуть стати альтернативою перебуванню в спеціалізованій установі для людей з обмеженими можливостями. Люди з обмеженими можливостями і організації, що їх представляють, повинні залучатись до вироблення концепції автономного проживання.

Люди з обмеженими можливостями, які проживають в общині, мають різні потреби, що вимагає різних рівнів опіки, допомоги та підтримки. Рівний доступ до користування послугами можна забезпечити завдяки прозорим критеріям вибору (послуг) і незалежній процедурі оцінки індивідуальних можливостей, які повинні також враховувати особистий вибір, рівень автономії та достатку людей з обмеженими можливостями.

Політика, що орієнтована на сприяння автономному проживанню, не повинна обмежуватися виключно місцем проживання, вона має містити такі компоненти, як доступність до широкого набору послуг, в тому числі й транспортних. Для того, щоб така політика була успішною, має бути запроваджений інтегрований підхід до розробки концепції, організації та безпосереднього надання основних послуг, орієнтованих на все населення в цілому з тим, щоб вони також відповідали і потребам людей з обмеженими можливостями, різних відповідних структур, які задіяні в такому співробітництві.

3.8.2. *Мета*

- i. Дозволити людям з обмеженими можливостями планувати власне життя і жити якомога більш незалежно в місцевій громаді;
- ii. забезпечити широкий набір якісних допоміжних послуг на рівні місцевої громади з тим, щоб забезпечити свободу вибору;
- iii. приділити особливу увагу ситуації, в якій перебувають сім'ї з дитиною (дітьми) з обмеженими можливостями, і виступати за такий підхід, який передбачає підготовку батьків цих дітей, так само як і приділити особливу увагу ситуації з батьками з обмеженими можливостями та їхній участі в догляді й навчанні їхніх дітей.

3.8.3. *Конкретні дії з боку держав-членів*

- i. Забезпечити скоординований підхід в наданні якісних послуг підтримки на місцевому рівні з тим, щоб дозволити людям з обмеженими можливостями проживати в своїх місцевих громадах і мати більш якісні умови життя;

- ii. розвивати і підтримувати таку політику стосовно умов проживання, яка була б спрямована полегшити життя людей з обмеженими можливостями в їхніх місцевих громадах з належними умовами проживання;
- iii. підтримувати формальну і неформальну допомогу, уможливлючи проживання людей з обмеженими можливостями в домашніх умовах;
- iv. визнати статус помічників з членів сім'ї, надаючи їм підтримку та відповідну підготовку;
- v. здійснити поглиблене дослідження потреб сімей, які забезпечують неформальний догляд, особливо стосовно сімей, де є діти з обмеженими можливостями або особи, які потребують значної підтримки чи допомоги, з тим, щоб забезпечити ці сім'ї інформацією, навчанням, або підтримкою, в тому числі й психологічною, що дозволить особам з обмеженими можливостями жити в сімейних умовах, при цьому особлива увага приділяється поєднанню приватного і професійного життя та гендерній рівності;
- vi. забезпечити надання високого рівня якісних послуг на місцевому рівні і пропонувати альтернативні моделі проживання з тим, щоб люди з обмеженими можливостями проживали в громаді, аніж перебували під опікою у спеціалізованих закладах;
- vii. забезпечити, щоб особи мали можливість робити свідомий вибір, вдаючись до допомоги, якщо це необхідно, підготовлених належним чином адвокатських служб;
- viii. сприяти розвитку таких моделей, які дозволять людям з обмеженими можливостями винаймати допоміжний персонал за власним вибором;
- ix. запроваджувати додаткові послуги та інші структури, наприклад, центри щоденного догляду, центри тимчасового перебування або групи для самовираження, які дозволять запропонувати людям з обмеженими можливостями та їхнім сім'ям періоди підтримки і відпочинку, забезпечуючи при цьому відповідні види лікування;
- x. надавати людям з обмеженими можливостями, особливо тим, які потребують значної підтримки, індивідуальну допомогу, в тому числі й адвокатську, з тим, щоб виключити будь-який ризик соціального виключення;
- xi. запровадити на практиці відповідні положення Рекомендації № R (96) 5 Комітету міністрів державам-членам про поєднання професійної діяльності та сімейного життя.

3.9. Напрямок діяльності № 9: Охорона здоров'я

3.9.1. Вступ

Люди з обмеженими можливостями мають таке ж право, як і всі інші члени суспільства, на високоякісні послуги системи охорони здоров'я і на відповідне лікування та технології для забезпечення якомога більш високого рівня здоров'я. В деяких випадках люди із обмеженими можливостями потребують особливих та інноваційних послуг у сфері охорони здоров'я для покращення якості життя. З людьми з обмеженими можливостями та, в разі потреби, з їхніми представниками необхідно консультуватися і їх слід в повній мірі залучати до процесу ухвалення рішень, що пов'язані з їхнім індивідуальним планом лікування. Такий підхід ставить людину з обмеженими можливостями в центр процесу планування і розробки надання послуг і дозволяє їй ухвалювати свідомі рішення стосовно власного здоров'я.

При плануванні і наданні послуг у сфері охорони здоров'я слід враховувати розвиток ситуації зі старінням населення і пов'язаних з цим наслідками для здоров'я, особливо стосовно людей з обмеженими можливостями. Тому слід як пріоритет розглядати розробку нової політики і стратегії в області охорони здоров'я.

Фахівці в області охорони здоров'я у всіх державах-членах не повинні обмежуватись виключно медичною складовою інвалідності, вони мають також застосовувати соціальний підхід, в основі якого лежать права людини.

3.9.2. Мета

i. Забезпечити, щоб всі люди з обмеженими можливостями, незалежно від статі, віку та походження, характеру або ступеня розладу здоров'я:

- мали рівний доступ до всіх послуг у сфері охорони здоров'я;
- мали доступ до існуючих спеціалізованих послуг, якщо це необхідно;
- якнайширше залучалися до процесу ухвалення рішень відносно свого індивідуального плану лікування;

ii. забезпечити, щоб потреби людей з обмеженими можливостями були враховані в інформаційних та навчальних медичних програмах та в громадських кампаніях з питань охорони здоров'я.

3.9.3. Конкретні дії з боку держав-членів

i. Забезпечити, щоб жодна людина з обмеженими можливостями не була піддана дискримінації при доступі до послуг у сфері охорони здоров'я та у зв'язку з медичними записами (історія хвороби);

ii. забезпечити, щоб зі всіма людьми з обмеженими можливостями або - якщо це неможливо у зв'язку з причиною, природою або ступенем інвалідності - з їхнім представником, опікуном або адвокатом консультувалися, наскільки це можливо, в повній мірі при оцінці, плануванні та реалізації плану їхнього лікування, оперативного медичного втручання та лікування;

iii. докладати зусиль з тим, щоб заклади і обладнання державних та приватних структур у сфері охорони здоров'я були доступними, а також забезпечити, щоб всі служби охорони здоров'я, в тому числі й в області психіатрії, надання психологічної підтримки і служби амбулаторного та стаціонарного лікування і догляду були належним чином обладнані й підготовлені для забезпечення потреб людей з обмеженими можливостями;

iv. забезпечити, щоб жінки з обмеженими можливостями мали рівний доступ до послуг у сфері охорони здоров'я, в тому числі, зокрема, до пренатальних та гінекологічних консультацій й лікування, та до служб планування сім'ї;

v. забезпечити, щоб при наданні послуг у сфері охорони здоров'я людям з обмеженими можливостями бралась до уваги та поважалась особливість кожної статі;

vi. забезпечити, щоб було вжито всіх раціональних заходів для повідомлення особі з обмеженими можливостями в зрозумілій для неї формі повної інформації стосовно необхідності проведення певного лікування та щодо способів лікування, які можуть бути використані;

vii. забезпечити, щоб повідомлення про інвалідність - незалежно від того, коли воно робиться - до чи після народження дитини, після хвороби або нещасного випадку - відбувалося за умов, які гарантуватимуть повагу до відповідної особи та її оточення, а також забезпечать чітку і зрозумілу інформацію, так само як і підтримку цій особі та її сім'ї;

viii. надати доступ до навчання у сфері охорони здоров'я і до кампаній з питань охорони здоров'я, завдяки, окрім іншого, інформації та консультаціям для людей з обмеженими можливостями;

ix. здійснювати підготовку фахівців у сфері охорони здоров'я таким чином, щоб вони були належним чином ознайомлені з проблемою інвалідності та отримали знання та методи, що

необхідні для розв'язання специфічних потреб людей з обмеженими можливостями;

x визнати необхідність лікування захворювань на ранніх стадіях і, відтак, застосовувати ефективні заходи для виявлення, діагностики і лікування розладів здоров'я на ранніх стадіях захворювання, а також розробляти раціональні керівні принципи з метою раннього виявлення захворювань і оперативного втручання;

xi. розглянути, якщо це необхідно, питання про підписання та ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої), зокрема, статті 11.

3.10. Напрямок діяльності № 10: Реабілітація

3.10.1. Вступ

В Рекомендації Комітету міністрів № R (92) 6 про послідовну політику на підтримку людей з обмеженими можливостями визнається, що реабілітація людей з обмеженими можливостями завдяки тій економічній та соціальній інтеграції, яку вона забезпечує, є природним обов'язком всього суспільства, бо гарантує людську гідність і дозволяє долати ті труднощі, з якими зустрічаються люди з обмеженими можливостями в суспільстві, і тому реабілітація повинна стати одним з пріоритетних завдань будь-якого суспільства. В світлі цієї Рекомендації послідовна політика з реабілітації людей з обмеженими можливостями повинна бути спрямована на запобігання зростання рівня інвалідності, а також на подолання наслідків інвалідності, на підвищення рівня особистої автономії людей з обмеженими можливостями і на забезпечення їхньої економічної незалежності та повної інтеграції в суспільстві. Загальні програми з реабілітації повинні включати в себе весь набір заходів, положень, додаткових послуг та структур, які зможуть суттєво сприяти фізичній та психологічній незалежності людей з обмеженими можливостями.

3.10.2. Мета

- i. Дозволити людям з обмеженими можливостями бути максимально незалежними та досягти максимальної реалізації своїх повних фізичних, психічних, соціальних і професійних можливостей;
- ii. створювати, посилювати та розширювати комплексні послуги з реабілітації;
- iii. забезпечити людям з обмеженими можливостями доступ до послуг, які пропонуються всім громадянам, а також до спеціалізованих послуг з тим, щоб допомогти їм в повній мірі інтегруватись до суспільства;
- iv. забезпечити, зокрема, щоб високоякісне лікування на ранньому етапі та мультидисциплінарний підхід, які застосовуються від моменту народження дитини, передбачали також і підтримку та консультування батьків.

3.10.3. Конкретні дії з боку держав-членів

- i. Розробляти, реалізовувати та регулярно переглядати національну політику в області реабілітації і забезпечувати постійне вдосконалення та покращення цієї політики;
- ii. забезпечувати можливість для людей з обмеженими можливостями, їхніх сімей та організацій, які їх представляють, долучатись до розробки, запровадження та оцінки комплексних програм з реабілітації;
- iii. забезпечувати, щоб програми з реабілітації були доступними і адаптованими до індивідуальних потреб людей з обмеженими можливостями; такі програми мають здійснюватись лише за згодою самої особи з обмеженими можливостями або її представника;

- iv. використовувати, наскільки це видається можливим, звичайні методи та структури, забезпечуючи, однак, при цьому, щоб спеціалізовані реабілітаційні центри були добре обладнаними для надання послуг, які вони пропонують, і щоб в розпорядженні цих центрів була багатопрофільна група фахівців з реабілітації;
- v. підвищувати якість реабілітаційних послуг та служб підтримки шляхом індивідуальної мультидисциплінарної оцінки з використанням комплексних підходів;
- vi. сприяти багатогалузевому співробітництву із залученням всіх відповідних галузей, передовсім, охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення та зайнятості, а також забезпечити, в разі потреби, комплексне управління реабілітацією з тим, щоб гарантувати рівні можливості для людей з обмеженими можливостями;
- vii. забезпечувати в процесі навчання, щоб діти з обмеженими можливостями мали доступ до програм педагогічної реабілітації та до інших джерел, які дозволять їм максимально реалізувати їхній потенціал;
- viii. залучати одночасно роботодавців, працівників, а також їхні організації до процесу професійної реабілітації з тим, щоб надати підтримку особам, які набули інвалідності, відновити якомога швидше їхню професійну діяльність;
- ix. працювати над тим, щоб на місцевому рівні людям з обмеженими можливостями, які цього потребують, пропонувались індивідуалізовані програми реадaptaції;
- x. працювати над тим, щоб в рамках заходів або програм з реадaptaції, пропоновані послуги були доступні за цінами для осіб з обмеженими можливостями, які потребують таких послуг.

3.11. Напрямок діяльності № 11: Соціальний захист

3.11.1 Вступ

Соціальний захист охоплює систему соціального забезпечення, соціальної допомоги або підтримки, а також соціальні служби, які в системі своїй є життєво важливою підтримкою для людей, що залежать від них, оскільки завдяки їм забезпечується якість життя тих, хто користується такою підтримкою. Проте, в багатьох випадках особи з обмеженими можливостями не отримують належної підтримки з боку систем соціального захисту як через відсутність такої підтримки взагалі, так і через труднощі, що пов'язані з доступом до цих послуг. Серед визначених в переглянутій Європейській соціальній хартії (СЄД №153) прав представлені, зокрема, право на соціальне забезпечення (стаття 12), право на соціальну і медичну допомогу (стаття 13) і право на отримання послуг з боку соціальних служб (стаття 14). Запровадження на практиці цих прав допомагає зменшити рівень ризику соціального виключення і маргіналізації, тим самим відкриваючи доступ до іншого закріпленого в Хартії права - права людей з обмеженими можливостями на незалежність, соціальну інтеграцію та на участь в житті суспільства (стаття 15).

3.11.2 Мета

- i. Забезпечити рівний доступ до соціального захисту для людей з обмеженими можливостями;
- ii. підтримувати політику, яка сприятиме переходу, наскільки це видаватиметься можливим, від залежності від фінансових виплат до зайнятості та автономії.

3.11.3. Конкретні дії з боку держав-членів

- i. Забезпечити належну рівновагу між заходами з соціального захисту та орієнтованою на активну зайнятість політикою з тим, щоб зменшити залежність від виплат у зв'язку з непрацездатністю;
- ii. забезпечити, щоб надання соціальних послуг та відповідної підтримки робилось на основі об'єктивної мультидисциплінарної оцінки потреб людей, і щоб така оцінка періодично переглядалась;
- iii. забезпечити, щоб всі системи і процедури оцінки виділення допомог були доступними для людей з обмеженими можливостями або для їхніх представників;
- iv. забезпечити, щоб в загальних соціальних службах враховувалися конкретні потреби людей з обмеженими можливостями та їхніх сімей;
- v. забезпечити постійне покращення координації між адміністративними службами та державними і приватними організаціями, що надають соціальні послуги, з тим, щоб вони надавали якісні послуги, які відповідали б потребам людей з обмеженими можливостями;
- vi. проводити консультації з соціальними партнерами та іншими основними учасниками, в тому числі й з організаціями, що представляють людей з обмеженими можливостями, коли йдеться про планування та здійснення політики в області соціального захисту;
- vii. забезпечити ефективне розповсюдження інформації про всі можливі види соціальної допомоги, на які мають право люди з обмеженими можливостями, приділяючи при цьому особливу увагу тим людям з обмеженими можливостями, яким загрожує соціальне виключення;
- viii. забезпечити, щоб при розробці стратегії подолання соціальних виключень та бідності було враховано особливі потреби людей з обмеженими можливостями;
- ix. розглянути, якщо це необхідно, питання про підписання та ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої), Європейського кодексу соціального забезпечення (СЄД №48), переглянутого Європейського кодексу соціального забезпечення (СЄД № 139), а також Європейської конвенції про соціальне забезпечення (СЄД № 78);
- x виконувати відповідні положення Рекомендації Rec(2003)19 Комітету міністрів державам-членам про доступ до соціальних прав.

3.12. Напрямок діяльності № 12: Правовий захист

3.12.1. Вступ

Люди з обмеженими можливостями мають право на повсюдне визнання свого правового статусу. Коли для реалізації своєї правового статусу вони потребують допомоги, держави-члени повинні забезпечити, щоб це належним чином було врегульоване на законодавчому рівні.

Люди з обмеженими можливостями є неоднорідною групою населення, однак всі вони в більшій чи меншій мірі потребують додаткових гарантій для користування в повній мірі своїми правами та для участі в житті суспільства нарівні з іншими.

Необхідність приділення особливої уваги становищу, в якому перебувають особи з обмеженими можливостями - задля здійснення ними своїх прав на рівній основі в порівнянні з іншими людьми - підтверджується ініціативами, ухваленими в зв'язку з цим на національному та міжнародному рівнях.

В основі політики урядів, спрямованої на забезпечення рівності для людей з обмеженими можливостями, має бути покладено принцип заборони дискримінації.

Доступ до правової системи є основоположним правом в демократичному суспільстві, але люди з обмеженими можливостями при здійсненні цього права часто зустрічаються з різними перешкодами, в тому числі й з труднощами у фізичному доступі. Для виправлення такої ситуації необхідно вжити ряд позитивних заходів та дій, зокрема, поширювати загальну інформацію про проблеми інвалідності серед представників правових професій.

3.12.2. Мета

- I. Забезпечити особам з обмеженими можливостями ефективний доступ до правосуддя нарівні з іншими особами;
- ii. забезпечувати та підтримувати здійснення людьми з обмеженими можливостями всіх прав людини та основних свобод нарівні з іншими особами.

3.12.3. Конкретні дії з боку держав-членів

- I. забезпечити захист від дискримінації через запровадження спеціальних положень на рівні законодавства, створення відповідних органів, процедур звітності та механізмів оскарження;
- ii. забезпечити, щоб із законодавства були вилучені положення, які можуть вважатись дискримінаційними відносно людей з обмеженими можливостями;
- iii. підтримувати підготовку з питань прав людини та інвалідності (як на національному, так і на міжнародному рівні), розраховану на співробітників правоохоронних органів, представників державних структур, судової системи та органів охорони здоров'я;
- iv. надавати сприяння неурядовим адвокатським об'єднанням, які захищають права людини осіб з обмеженими можливостями;
- v. забезпечити, щоб особи з обмеженими можливостями мали рівний доступ до судової системи, при цьому має бути забезпечена ефективність їхнього права на отримання або повідомлення інформації в доступній для них формі;
- vi. надавати необхідну допомогу тим особам, які зазнають труднощів в користуванні своїм правовим статусом, і забезпечувати, щоб вони отримували при цьому відповідний рівень підтримки;
- vii. вживати необхідних заходів для того, щоб людей з обмеженими можливостями не позбавляли свободи, за винятком тих випадків, коли це передбачено законом;
- viii. вживати ефективних заходів для забезпечення рівних прав людей з обмеженими можливостями на власність та спадщину, надаючи їм правовий захист для того, щоб вони могли розпоряджатись своєю власністю нарівні з іншими;
- ix. забезпечити, щоб жодна особа з обмеженими можливостями не стала об'єктом медичних досліджень або експериментів всупереч її волі;
- x виконувати відповідні положення Рекомендації №R(99)4 Комітету міністрів державам-членам про принципи правового захисту недієздатних повнолітніх осіб.

3.13. Напрямок діяльності № 13: Захист від насильства і жорстокого поводження

3.13.1. Вступ

Жорстоке поводження та акти насильства по відношенню до будь-якої людини є неприйнятними і суспільство повинне забезпечити, щоб особи, зокрема, найбільш вразливі та незахищені, були захищені від таких дій.

Існують підтвердження тому, що кількість жертв жорстокого поводження та насильства є пропорційно набагато вищою серед людей з обмеженими можливостями, аніж серед всього загалу населення в цілому. Особливої гостроти така ситуація набуває, коли йдеться про жінок з обмеженими можливостями, особливо жінок з серйозними формами інвалідності, серед яких кількість жертв жорстокого поводження та насильства пропорційно є набагато вищою, аніж серед жінок, які не належать до категорії осіб з обмеженими можливостями. Таке жорстоке поводження може відбуватись в закладах, де особи перебувають під доглядом або на лікуванні, або за інших обставин, в тому числі й у колі сім'ї. Жорстоке поводження може бути спричинене як незнайомими особами, так і близькими особами, і набувати різних форм - наприклад, у вигляді агресивних висловлювань, актів насильства або ж відмови задовольнити елементарні потреби.

Уряди повинні зробити все необхідне для того, щоб запровадити по можливості якнайсерйозніші механізми захисту, навіть якщо вони і не можуть гарантувати повне зникнення такого феномену, як жорстоке поводження. Серед численних засобів запобігання освіта дозволяє усвідомити право особи на захист і навчає розпізнавати та скорочувати ризики прояву жорстокого поводження. Люди з обмеженими можливостями, які стали жертвами жорстокого поводження або насильства, повинні мати можливість отримати відповідну допомогу, зокрема, мати можливість використати процедуру, яка дозволить їм конфіденційно повідомляти про факти жорстокого поводження і яка гарантуватиме їм індивідуальну підтримку. Така процедура потребує кваліфікованого персоналу, який буде готовим встановлювати факти жорстокого поводження та реагувати на них.

При тому, що впродовж останніх років були здійснені певні дослідження в цій області, зрозуміло, що для розробки майбутніх стратегій і накопичення передової практики необхідні додаткові глибокі знання.

3.13.2. Мета

- i. Діяти в контексті захисту прав людини та боротьби з дискримінацією з метою захисту людей з обмеженими можливостями від будь-яких форм насильства та жорстокого поводження;
- ii. забезпечити доступ людей з обмеженими можливостями до служб та систем допомоги жертвам насильства і жорстокого поводження.

3.13.3. Конкретні дії з боку держав-членів

- i. Запровадити гарантії захисту людей з обмеженими можливостями від насильства і жорстокого поводження через ефективне здійснення політики і, якщо це необхідно, ухвалення відповідного законодавства;
- ii. забезпечити відкритість та доступність навчальних курсів для людей з обмеженими можливостями задля скорочення ризику прояву насильства та жорстокого поводження, наприклад через навчання на курсах, спрямованих на посилення впевненості в собі і підвищення рівня власної незалежності;
- iii. розвивати програми, заходи та протоколи, адаптовані для людей з обмеженими можливостями, задля покращення виявлення випадків насильства та жорстокого поводження, і слідкувати за тим, щоб відносно осіб, які вчиняють такі дії, вживались необхідні заходи, в тому числі передбачалась і допомога потерпілим та були забезпечені відповідні консультації з фахівцями в разі виникнення психологічних проблем;
- iv. забезпечити, щоб люди з обмеженими можливостями, які стали жертвами насильства та жорстокого поводження, в тому числі й побутового, мали б доступ до відповідних служб підтримки, а також одержували відшкодування;
- v. запобігати випадкам насильства та жорстокого поводження і боротися з ними у всіх випадках через надання підтримки сім'ям і поширення інформації серед громадськості, через

навчання населення, через заохочення до обміну думками та співпрацю між відповідними сторонами;

vi. підтримувати людей з обмеженими можливостями, особливо жінок, та їхні сім'ї у випадках жорстокого поводження, надаючи їм інформаційну підтримку та уможливаючи їхній доступ до відповідних служб;

vii. забезпечити створення систем захисту від жорстокого поводження для людей з обмеженими можливостями в психіатричних установах, в притулках, в закладах, де здійснюється догляд та лікування, в дитячих будинках та в інших інституціоналізованих закладах для перебування осіб;

viii. забезпечити відповідну підготовку всіх співробітників, які працюють в установах для людей з обмеженими можливостями і в службах з надання загальних послуг;

ix. готувати кадри співробітників правоохоронних і судових органів таким чином, щоб вони могли отримувати свідчення від людей з обмеженими можливостями і належним чином розслідувати випадки жорстокого поводження;

x. надавати людям з обмеженими можливостями інформацію про те, як уникати насильства і жорстокого поводження, як виявляти подібні факти і як про це повідомляти;

xi. вживати ефективних законодавчих, адміністративних, судових або інших заходів, що передбачають серйозні покарання, які застосовуються відкрито і можуть стати предметом незалежного аналізу з боку громадянського суспільства з тим, щоб запобігати всім формам фізичного або психологічного насильства, образ або жорстокого поводження, зневажливого ставлення або відсутності догляду, поганого поводження, експлуатації або забуття людей з обмеженими можливостями;

xii. виконувати відповідні положення Рекомендації Res (2002)5 Комітету міністрів державам-членам про захист жінок від насильства;

xiii. виконувати відповідні положення Рекомендації R № (99) 4 Комітету міністрів державам-членам про принципи правового захисту недездатних повнолітніх осіб;

xiv. виконувати Резолюцію ResAP(2005)1 про захист дорослих і дітей з обмеженими можливостями від жорстокого поводження і враховувати при цьому відповідну додаткову доповідь.⁵

3.14. Напрямок діяльності № 14: Дослідження і розробки

3.14.1. Вступ

Комплексні дослідження, збір статистичних даних і аналіз необхідні для розробки прагматичної політики. Надійна інформація дозволяє виявити нові тенденції, розробити рішення і досягнути реальних результатів. Така інформація дозволяє також встановити зразки передової практики і дозволяє слідкувати за змінами в суспільстві.

Відсутність даних про людей з обмеженими можливостями є перешкодою на шляху до розробки політики як на національному, так і на міжнародному рівнях. Слід заохочувати та розвивати комплексні диверсифіковані і спеціалізовані дослідження з питань інвалідності і координувати це на всіх рівнях задля сприяння ефективному виконанню задач, визначених в даному Плані дій.

3.14.2. Мета

---

⁵ *Захист дорослих і дітей з обмеженими можливостями від жорстокого поводження*, видавництво Ради Європи, Страсбург, 2002, ISBN 92-871-4918-6.

- i. Забезпечувати вироблення більш прагматичної політики та норм, беручи, передовсім, до уваги результати орієнтованих на майбутнє досліджень;
- ii. стандартизувати методологію збору статистичних даних на національному і міжнародному рівнях з тим, щоб використовувати в ході досліджень достовірну та порівняльну інформацію;
- iii. використовувати і підтримувати весь наявний дослідницький потенціал і можливості наукових розробок на мультидисциплінарній основі з метою розширення участі людей з обмеженими можливостями і поліпшення якості їхнього життя.

3.14.3. Конкретні дії з боку держав-членів

- i. Розробити стратегії в області статистичного аналізу та інформації для політики і норм, які узгоджуються з соціальною моделлю інвалідності і в основу яких покладено права людини, а також визначити ефективність існуючих національних стратегій та баз даних;
- ii. забезпечити, щоб інформація, яку було отримано в результаті процедур оцінювання потреб, була використана з максимальною ефективністю, з дотриманням конфіденційності інформації особистого характеру і визначала загальні орієнтири для закладів та служб на національному, регіональному та місцевому рівнях;
- iii. забезпечити, щоб дослідження з основних напрямків там, де це є необхідно, надавали також інформацію про участь людей з обмеженими можливостями у всіх відповідних областях, що представлені у Плані дій;
- iv. забезпечити, щоб дослідження, по можливості, робилися і з огляду на гендерний чинник з тим, щоб полегшити аналіз ситуації, в якій перебувають жінки з обмеженими можливостями;
- v. розробляти скоординований підхід до досліджень через ухвалення загальних класифікацій для порівняльної оцінки та аналізу національних і міжнародних банків даних;
- vi. підтримувати дослідження стосовно успішних заходів з реабілітації, орієнтованих на лікування та на інтеграцію осіб до суспільства;
- vii. сприяти дослідженням впливу демографічних змін і процесу старіння населення на якість життя людей з обмеженими можливостями;
- viii. залучати представників людей з обмеженими можливостями та інших відповідних учасників до розробки стратегії досліджень і збору даних;
- ix. підтримувати прикладні наукові дослідження при розробці нових інформаційних та комунікаційних технологій, технічних пристроїв, матеріалів і приладів, які можуть допомогти незалежному життю людей з обмеженими можливостями та їхній участі в житті суспільства;
- x. надавати сприяння дослідженням всієї продукції, яка виготовляється з врахуванням принципів Універсальної концепції;
- xi. сприяти обміну передовою практикою, інформацією і тісній співпраці між відповідними структурами для накопичення якнайповнішої бази даних, що дозволить вироблення відповідної політики;
- xii. фінансувати дослідницькі та пілотні проекти, для того щоб підтримувати розвиток такої політики, яка охоплювала б всі відповідні області даного Плану дій.

3.15. Напрямок діяльності № 15: Підвищення рівня поінформованості

3.15.1. Вступ

Люди з обмеженими можливостями зустрічаються з численними перешкодами, які постають на шляху їхньої участі в житті суспільства та їхнього визнання в якості повно- та рівноправних членів цього суспільства. Більшість осіб з обмеженими можливостями вважають, що основною перешкодою до їхньої повної інтеграції в життя суспільства є ставлення з боку суспільства. Особи з обмеженими можливостями як і раніше зустрічаються з неприйнятним ставленням, в основі якого лежать забобони, страх, низький рівень сподівань та сумніви в їхніх здібностях. Таке відношення може бути змінено завдяки ефективним стратегіям з підвищення рівня поінформованості, до якого буде залучено широкий спектр учасників.

Останніми роками багато держав-членів вдосконалили своє законодавство з питань боротьби з дискримінацією і сприяли ініціативам у сфері соціальної політики. Такі ініціативи сприяють інтеграції людей з обмеженими можливостями до місцевих громад, але лише такі ініціативи не є достатніми.

Для надання сприяння такій діяльності держави-члени повинні забезпечити співпрацю як із засобами масової інформації, так і в інших сферах діяльності, які могли б допомогти змінити ставлення до людей з обмеженими можливостями.

Для досягнення змін в сприйнятті інвалідності та самих людей з обмеженими можливостями слід забезпечити їхню присутність в рекламі, на телебаченні, в радіопередачах та в друкованих засобах масової інформації. Лише тоді може відбутися справжня зміна у ставленні з боку всіх членів суспільства до людей з обмеженими можливостями.

Суспільство повинне усвідомити, що люди з обмеженими можливостями мають такі ж основні права, як і всі інші, однак численні перешкоди заважають їм користуватися цими правами. Усунення таких перешкод піде на користь не тільки людям з обмеженими можливостями, але й всьому суспільству в цілому. Більш того, важливо продемонструвати той позитивний внесок, який всі люди з обмеженими можливостями, незалежно від рівня їхньої інвалідності, вносять як активні та повноправні члени суспільства.

3.15.2. Мета

- i. Намагатися покращити ставлення до людей з обмеженими можливостями завдяки великій кількості заходів, які спрямовані підтримати їхній образ як активних і повноправних членів суспільства;
- ii. підвищити рівень інформування про інвалідність і про право людей з обмеженими можливостями на рівність можливостей і захист від дискримінації;
- iii. боротися з будь-якими негативними проявами у ставленні до людей з обмеженими можливостями, які можуть зашкодити їхньому образу та їхнім інтересам.

3.15.3. Конкретні дії з боку держав-членів

- i. Вводити образ людей з обмеженими можливостями до всіх видів державних рекламних кампаній та інформації, що надається урядовими структурами для того, щоб досягнути зміни в ставленні до людей з обмеженими можливостями в суспільстві;
- ii. заохочувати всі засоби масової інформації та структури засобів масової інформації надавати пріоритетне місце в їхніх передачах та статтях людям з обмеженими можливостями та зображувати їх як повноправних громадян, наприклад, через ухвалення етичних принципів стосовно гідності людей з обмеженими можливостями;

- iii. заохочувати телевізійні канали і радіостанції до обговорення питань, які пов'язані з людьми з обмеженими можливостями, в загальних програмах і там, де це є доречним, в спеціально присвячених цим питанням програмах;
- iv. проводити регулярно, наскільки це є можливим, національні інформаційно-пропагандистські кампанії щодо прав, можливостей і внеску людей з обмеженими можливостями;
- v. використовувати новаторські та практичні заходи для роз'яснення дітям, молоді та дорослим проблем, з якими зустрічаються люди з обмеженими можливостями;
- vi. заохочувати людей з обмеженими можливостями та їхні організації до поширення ними інформації про себе на місцевому і національному рівнях, надаючи їм консультації стосовно роботи із засобами масової інформації;
- vii. підтримувати і надавати сприяння поширенню прикладів передової практики у всіх областях життя для підвищення рівня поінформованості школярів, фахівців та суспільства в цілому.

4. Комплексні аспекти

4.1 Вступ

Певна кількість людей з обмеженими можливостями в Європі зустрічається з особливими перешкодами або ж піддається подвійній дискримінації.

Цим особам загрожує ще більш значний ризик виключення, і вони, в цілому, ще менш від інших осіб з обмеженими можливостями беруть участь в житті суспільства. В своїй діяльності політики повинні добиватися того, щоб їх політика і стратегії інтеграції враховували потреби особливих груп людей з обмеженими можливостями з тим, щоб забезпечити їхню участь в суспільстві.

В Малагській декларації виділяються дві такі групи, яким слід приділити особливу увагу в кожному з розділі даного Плану дій - жінки з обмеженими можливостями та особи, які потребують значної допомоги. В своїх доповідях робочі групи з питань дискримінації відносно жінок з обмеженими можливостями та осіб, які потребують значної допомоги, проаналізували особливі чинники, які пов'язані з цими групами, та запропонували конкретні заходи, які охоплюють багато напрямків дій, включно з незалежним проживанням, освітою, зайнятістю і т.д.⁶

До інших груп, які вимагають комплексного підходу, належать діти з обмеженими можливостями та літні особи з обмеженими можливостями, особи з обмеженими можливостями, які належать до меншин (наприклад, рома, іммігранти, біженці, переміщені особи або представники інших етнічних, культурних чи мовних меншин). Ті, хто визначає політику, повинні визнати наявність перешкод і проблем, з якими стикаються всі ці групи, і забезпечити, щоб політика, яку вони самі проводять, допомагала ліквідувати ці перешкоди, і надати можливість цим особам реалізувати в повній мірі свій потенціал нарівні з іншими громадянами.

4.2 Жінки та дівчата з обмеженими можливостями

Жінки та дівчата з обмеженими можливостями,⁷ які бажають долучитись до життя в суспільстві,

⁶ *Дискримінація по відношенню до жінок з обмеженими можливостями*, Видання Ради Європи, Страсбург, 2003, ISBN 92-871-5316-7, *Життя в громаді осіб з обмеженими можливостями, які потребують значної допомоги*, Рада Європи, Страсбург, 2004.

⁷ Кожного разу, коли йде мова про жінок з обмеженими можливостями, слід також включати в це поняття і дівчат з обмеженими можливостями.

часто зустрічають численні перешкоди, що спричинені подвійною дискримінацією – за ознакою їхньої статі та за ознакою їхньої інвалідності. І хоч загальна ситуація стосовно людей з обмеженими можливостями значно покращилась, перевагами такого покращення жінки з обмеженими можливостями не завжди можуть скористатись в тій же мірі, що й чоловіки з обмеженими можливостями.

Мають бути розроблені та запроваджені відповідна політика і заходи практичного характеру задля того, щоб забезпечити рівні можливості для чоловіків і жінок з обмеженими можливостями. Слід враховувати особливе становище жінок та дівчат з обмеженими можливостями при розробці на всіх рівнях – зокрема, на міжнародному, національному, регіональному і місцевому - політики і програм, що стосуються як інвалідності, так і гендерної рівності.

Слід вжити заходів для того, щоб подолати перешкоди, які заважають жінкам з обмеженими можливостями користуватись своїми правами нарівні з чоловіками та іншими жінками. Такі заходи поширюються на різні області, в тому числі на взаємостосунки між людьми, здійснення батьківських прав, сімейне життя, статеве життя, захист від насильства і жорстокого поводження. Це також передбачає і заходи із забезпечення рівних можливостей участі в політичному та суспільному житті, в освіті, професійній підготовці, зайнятості, а також в соціальному та культурному житті. Держави-члени повинні в кожному з напрямків діяльності, які присутні в цьому Плані дій, визначити заходи, які сприятимуть усуненню перешкод на шляху до участі жінок та дівчат з обмеженими можливостями.

4.3. Люди з обмеженими можливостями, які потребують значної допомоги⁸

Однією з найуразливіших груп людей з обмеженими можливостями є група таких людей з обмеженими можливостями, які через серйозність або складний характер своїх захворювань потребують значної допомоги. Якість їхнього життя багато в чому залежить від існування відповідних якісних послуг, що відповідають їхнім власним потребам і потребам їхніх сімей, для того, щоб, наскільки це видається можливим, сприяти їхній участі в житті суспільства; і такі послуги не є простим дублікатом послуг, що пропонуються людям з обмеженими можливостями в цілому.

Як правило, особи з цієї групи проживають в спеціалізованих установах або ж, інколи, у власних сім'ях, але при цьому залишаються ізольованими, оскільки в них практично немає ніяких контактів з тими, хто забезпечує надання послуг, або ж з іншими особами. Саме тому особи, що належать до цієї групи, потребують постійних інтенсивних і якісних послуг, які відповідають їхнім особливим потребам.

Слід розширювати надання послуг для того, щоб відповідати таким запитам, при цьому не відмовляючись від моделі надання послуг, яка реалізується в рамках місцевої громади, а також забезпечення рівного доступу до загальних послуг, що пропонуються всьому населенню. Держави-члени повинні визнати, що це вимагає особливих зусиль при плануванні та координації між різними органами влади, урядовими структурами та організаціями, які надають відповідні послуги на національному та на місцевому рівнях.

4.4. Діти і молодь з обмеженими можливостями

Конвенція про права дитини спирається на чотири основні принципи - право дитини не бути підданим дискримінації, врахування вищого інтересу дитини при ухваленні рішень, які стосуються цієї дитини, право дитини на життя та розвиток і право на свободу вираження поглядів. Оскільки такі самі права закріплені і за дівчатками та хлопчиками з обмеженими можливостями, держави-члени повинні бути краще ознайомлені з їхніми потребами з тим, щоб врахувати це при розробці та ухваленні рішень, а також при здійсненні практичних заходів в

⁸ *Життя в громаді осіб з обмеженими можливостями, які потребують значної допомоги*, Рада Європи, Страсбург, 2004

різних сферах діяльності.

Відповідальні органи повинні ретельно вивчати потреби дітей з обмеженими можливостями та їхніх сімей з тим, щоб запропонувати такі заходи підтримки, які дозволять дітям рости в своїх сім'ях, залучатись до життя в суспільстві і вести життя та займатись такими видами діяльності, як всі інші діти. Діти з обмеженими можливостями повинні отримувати таку освіту, яка збагатить їхнє життя і дозволить максимально реалізувати їхній потенціал.

Завдяки якісним послугам і структурам сімейної підтримки такі діти можуть мати багате та радісне дитинство, а також отримати необхідну базу для дорослого незалежного та активного життя в суспільстві. Тому є важливо, щоб політики враховували потреби дітей з обмеженими можливостями та їхніх сімей при розробці політики у сфері інвалідності і загальної політики з питань дітей та сім'ї.

Участь і активна громадянська позиція передбачають право, засоби, простір та можливість, а якщо потрібно – то й підтримку – для участі в ухваленні рішень та для впливу на цей процес, і для дій, спрямованих на побудову кращого суспільства. При розробці молодіжної політики і програм необхідно консультуватися з молодіжними організаціями осіб з обмеженими можливостями. Голос молодих людей з обмеженими можливостями повинен бути почутий під час розгляду всіх питань, що їх стосуються.

Молоді люди з обмеженими можливостями продовжують зустрічатись із значними перешкодами в усіх сферах свого життя: в освіті, роботі, спорті, культурі, дозвіллі та в житті громади. Ці питання можуть бути вирішені тільки на основі вироблення глобальної стратегії. При розробці будь-якої молодіжної політики необхідно шукати засоби для забезпечення їхньої повної участі в суспільстві, враховуючи при цьому їхні особливі потреби. Як підкреслено у Європейській хартії про участь молоді в суспільному житті на місцевому і регіональному рівнях, активна участь молоді в ухваленні рішень та в діях на місцевому і регіональному рівні є важливою умовою для побудови більш демократичного, більш солідарного та більш процвітаючого суспільства.

4.5. Старіння людей з обмеженими можливостями

Процеси старіння людей з обмеженими можливостями, особливо тих, які вимагають більш інтенсивної підтримки з врахуванням характеру їхньої інвалідності, створює нові виклики для суспільства у всій Європі. Йдеться про те, щоб передбачити підтримку окремих осіб та їхніх сімей, особливо у випадках, коли основний догляд забезпечують батьки в немолодому віці. Для подолання цих проблем потрібні новаторські підходи, що охоплюють різні області політики та послуг. В доповідях Ради Європи визначаються основні проблеми, що властиві цій групі, формулюються пропозиції щодо просування вперед. У відповідь на специфічні проблеми людей з обмеженими можливостями, які старішають, слід вжити скоординованих дій з тим, щоб забезпечити їм можливість якомога довше проживати в місцевій громаді. Це вимагає оцінки індивідуальних потреб і перспективного планування, а також існування необхідних послуг. Питання інвалідності повинні також враховуватися і при розробці політики стосовно літніх людей.

Проблеми та фактори, які негативно впливають на щоденне життя літніх людей з обмеженими можливостями та на їхню участь в житті суспільства, повинні враховуватися при розробці заходів, які відповідають різним напрямкам дій, що сформульовані в цьому Плані дій.⁹

4.6. Люди з обмеженими можливостями, які належать до груп меншин або є іммігрантами

Люди з обмеженими можливостями з груп меншин, іммігрантів або біженців можуть зустрічатись

---

⁹ Основні принципи якісного та кількісного аналізу даних щодо старіння осіб з обмеженими можливостями, видавництво Ради Європи, Страсбург, 1998, ISBN 92-871-3327-1.

з численними труднощами, пов'язаними з дискримінацією, або з їхніми недостатніми знаннями про соціальні послуги.

Як приклад, можна послатися на те, що незважаючи на все більшу увагу, яка приділяється рома в Європі, слід вжити додаткових заходів для визнання їх повноправними і рівними членами суспільства. В своїх власних місцевих громадах люди з обмеженими можливостями не отримують визнання і, відтак, є особливо вразливими.

Для всіх цих груп особливо важливими областями є освіта, зайнятість, соціальні послуги, послуги у сфері охорони здоров'я і культурне життя.

Держави-члени повинні забезпечити, щоб при наданні підтримки людям з обмеженими можливостями, враховувалися їхня мова та їхня культура, а також особливі потреби таких груп меншин.

5. Виконання і подальші кроки

5.1. Вступ

Здійснення на національному рівні політики стосовно осіб з обмеженими можливостями покладається передовсім на уряди держав-членів, які несуть відповідальність і за конкретні заходи, що передбачені в рамках кожного з напрямків дій.

В цьому Плані дій визнається, що політика боротьби з дискримінацією, адміністративні структури, матеріальні ресурси, демографічні чинники і т.д. відрізняються в різних країнах. Це дозволяє державам-членам самим визначати національні пріоритети і поступово запроваджувати конкретні заходи, використовуючи засоби, що адаптовані до конкретної ситуації в кожній з країн.

Під час здійснення конкретних дій, які представлені в цьому Плані дій, держави-члени мають в повній мірі враховувати:

- принципи, які покладені в основу Плану дій, зокрема, права осіб на захист від дискримінації, на рівні можливості і на повагу їхніх громадянських прав;
- комплексні аспекти, зокрема, особливі потреби жінок та дівчат з обмеженими можливостями, дітей та молоді з обмеженими можливостями, осіб з обмеженими можливостями, які потребують значної допомоги, літніх людей з обмеженими можливостями, а також осіб з обмеженими можливостями, які належать до меншин або є іммігрантами, так само як і важливість якісних послуг і професійної підготовки кадрів для системи надання послуг особам з обмеженими можливостями;
- важливість участі представників організацій, які представляють осіб з обмеженими можливостями, на всіх етапах здійснення моніторингу та оцінки на європейському, національному, регіональному і місцевому рівнях.

5.1.1 Універсальна концепція

Рівність доступу є найважливішою умовою для розвитку повністю інтегрованого суспільства. Концепція будівель, навколишнього середовища, продукції, систем комунікації та електронного обладнання має особливо важливе значення для полегшення участі і сприяння незалежності людей з обмеженими можливостями у всіх областях життя.

Універсальна концепція є ефективним способом покращення доступності і підвищення якості збудованого навколишнього середовища, послуг і виробів. Основний наголос в цій концепції зроблено на необхідності належного проектування навколишнього середовища, будівель і предметів щоденного використання, а не на їхньому пізнішому адаптуванні. Оскільки не завжди

можливо зробити повністю доступними старі будівлі або історичні пам'ятки, залишається ще багато перешкод, які заважають людям з обмеженими можливостями брати участь у всіх аспектах життя суспільства та користуватися всіма ресурсами. Саме тому важливо запровадити принцип Універсальної концепції, сприяти широкому його застосуванню та участі всіх користувачів на всіх етапах вироблення концепції задля покращення доступу до збудованого навколишнього середовища, транспортних систем і систем комунікації, а також до використання продукції.

5.1.2. Якість послуг і підготовка персоналу

Якість послуг і професійна підготовка є основними принципами, які лежать в основі напрямків діяльності цього Плану дій. Багато європейських країн вже здійснюють систематичну роботу з покращення якості послуг і підготовки спеціалістів та персоналу. Надзвичайно важливо, щоб всі послуги, розроблювана політика та заходи відповідали стандартам належної якості і запроваджувалися належним чином професійно підготовленим та компетентним персоналом. Особи з обмеженими можливостями мають перебувати в центрі уваги структур, що забезпечують надання послуг, і задоволення тих, хто використовує послуги, має бути першочерговою мотивацією стабільної та якісної політики. Важливо, щоб люди з обмеженими можливостями, які користуються послугами служб, активно долучались до процесу забезпечення якості послуг і контролю.

Важливою складовою якості послуг є також і професійна підготовка. Йдеться про те, щоб забезпечити відповідну підготовку не лише для персоналу, який безпосередньо забезпечує надання послуг як в цілому, так і спеціально передбачених для людей з обмеженими можливостями, але також і підготовку тих, хто відіграє роль в розробці політики, яка впливає на життя людей з обмеженими можливостями. До цієї підготовки має входити ознайомлення з основними правами людей з обмеженими можливостями.

5.1.3. Інтегрований підхід або відповідальність відповідно до секторів

Інтегрований підхід або відповідальність відповідно до секторів в питаннях розробки політики і наданні послуг відіграє важливу роль в сприянні більш інтегрованому суспільству і є основоположним принципом даного Плану дій. Інтегрований підхід передбачає не встановлювати поділу між послугами, які надаються людям з обмеженими можливостями, і послугами для інших громадян. Мета полягає в тому, щоб від політики, яка сприяє сегрегації, перейти скрізь, де це видається можливим, до інтеграції в групи, що становлять більшість населення. При цьому інтегрований підхід не перешкоджає існуванню окремої політики, спеціально розробленої для людей з обмеженими можливостями, якщо це відповідає їхнім вищим інтересам (стратегія так званого подвійного підходу).

На практиці такий підхід означає, що політика відносно людей з обмеженими можливостями вже не розглядається виключно як відповідальність лише одного міністерства або окремого департаменту. На всі міністерства покладається відповідальність за забезпечення того, щоб у всій їхній діяльності враховувалися права людей з обмеженими можливостями. Необхідно заохочувати координацію між урядовими секторами, так само як і координацію всередині кожного сектора, а також створення координаційних центрів з усіх питань, пов'язаних з інвалідністю, що має посилити і надати подальшого розвитку інтегрованому підходу.

5.2. Виконання

На уряди держав-членів покладається основна відповідальність за здійснення політики у сфері інвалідності на національному рівні і, зокрема, за здійснення конкретних дій, які відносяться до їхньої компетенції в контексті кожного з напрямків діяльності.

Держави-члени повинні передовсім зробити оцінку того, наскільки чинні національні програми, які стосуються політики в області інвалідності, а також основні принципи, що ними держави керуються, відповідають Плану дій Ради Європи для людей з обмеженими можливостями з тим, щоб визначити, в яких областях ще необхідно досягти прогресу та яких конкретних заходів слід

вжити.

Ґрунтуючись на цій оцінці, держави-члени повинні розробити стратегії для того, щоб забезпечити прогресивний розвиток власних програм, політики та ініціатив в області інвалідності відповідно до Плану дій Ради Європи для людей з обмеженими можливостями в межах національних фінансових ресурсів.

Кожна держава-член самостійно визначає пріоритети і графік здійснення відповідних заходів.

Важливо, щоб виконання Плану державами-членами спиралось на скоординований підхід, для того щоб об'єднати всіх відповідних учасників, в тому числі й неурядові організації, які представляють людей з обмеженими можливостями.

В контексті виконання Плану дій держави-члени повинні вивчити питання дефініції інвалідності

Держави-члени здійснять переклад Плану дій на свої офіційні мови і поширюватимуть ці переклади в різному вигляді. Держави-члени сприятимуть тому, щоб до виконання Плану дій долучилися всі учасники, що забезпечить довгострокову підтримку.

На прохання держав-членів Рада Європи надаватиме їм підтримку у виконанні Плану дій. Держави-члени повинні розглянути можливість співпраці з Банком розвитку Ради Європи (БРРЕ) та представити проекти, які можуть взяти участь у конкурсі проектів банку і які спрямовані на виконання Плану дій на національному рівні.

5.3. Подальші кроки

На уряди держав-членів покладається основна відповідальність за забезпечення на національному рівні подальших кроків в розвиток Плану дій Ради Європи через вжиття заходів з оцінки та відповідних подальших дій. Для цього держави-члени повинні проводити консультації з відповідними учасниками, зокрема, з неурядовими організаціями, які представляють людей з обмеженими можливостями.

На європейському рівні подальші кроки на підставі даного Плану дій повинні бути зосереджені на посиленні співпраці в питаннях інвалідності та забезпеченні ефективного обміну інформацією досвідом і передовою практикою на структурованій основі.

Ефективне продовження даного Плану дій потребує, щоб держави-члени регулярно надавали Раді Європи відповідну інформацію. В зв'язку з цим доповіді національних урядів парламентам, так само як і доповіді та дослідження, підготовлені неурядовими організаціями, становлять особливий інтерес.

Форум, призначенням якого є забезпечення подальших кроків в здійсненні Плану дій, керуватиме цим процесом, в тому числі й необхідними процедурами, встановить графік роботи, передбачивши можливу оцінку результатів на проміжних етапах.

Даний форум може запропонувати державам-членам провести поглиблений аналіз окремих пріоритетних питань. Він забезпечуватиме, щоб Комітет міністрів одержував регулярну інформацію щодо прогресу у здійсненні даного Плану дій.

Міжнародні неурядові організації, які представляють людей з обмеженими можливостями, залучені до цього процесу в якості спостерігачів в межах встановлених процедур. Крім цього, свій внесок до цього процесу зможуть внести інші відповідні зацікавлені учасники в такій формі, яка буде визначена відповідно до повноважень створюваного форуму.

**Малагська міністерська Декларація стосовно людей з обмеженими можливостями
"Просування до забезпечення повноправної громадянської участі людей з обмеженими
можливостями",**

(ухвалена на Другій європейській конференції міністрів, відповідальних за політику інтеграції людей з обмеженими можливостями, Малага (Іспанія), 7-8 травня 2003 року)

1. Ми, міністри, які відповідають за політику інтеграції людей з обмеженими можливостями, що зібрались 7 і 8 травня 2003 року в Малазі на запрошення уряду Іспанії з нагоди Другої європейської конференції міністрів, організованої Радою Європи,

1. Зважаючи на:

2. те, що метою Ради Європи, як це визначено в її Статуті, є "досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу";

3. те, що результати Першої конференції міністрів, відповідальних за політику на підтримку людей з обмеженими можливостями, яку було проведено в Парижі 7 і 8 листопада 1998 року на тему "Незалежне життя для людей з обмеженими можливостями", стали підставою для ухвалення Комітетом міністрів Ради Європи рекомендації R(92)6 про послідовну політику на підтримку людей з обмеженими можливостями;

4. те, що захист і сприяння правам людини та основним свободам, а також користування ними в повному обсязі є найважливішою умовою для активної участі людей з обмеженими можливостями в житті суспільства, і принцип рівності можливостей для людей з обмеженими можливостями є основоположною цінністю, яку поділяють всі держави - члени Ради Європи;

5. внесок європейського руху людей з обмеженими можливостями до Другої міністерської конференції Ради Європи з питань інвалідності "Від слів - до дій", який був ухвалений на європейському форумі неурядових організацій 8 квітня 2003 року в Мадриді;

6. існування істотних відмінностей між державами - членами Ради Європи, коли йдеться про політичні, економічні та соціальні умови, і той факт, що багато держав, зокрема ті, економіка яких перебуває на перехідному етапі, є менш пристосованими для того, щоб відповідати вимогам сучасної політики у сфері інвалідності, і потребує додаткових консультацій та допомоги;

7. те, що політика на підтримку людей з обмеженими можливостями стикається з певними політичними, економічними, соціальними, демографічними і технологічними проблемами, викликаними потрясіннями, яких зазнала Європа впродовж останнього десятиріччя, потрясінь, які позначаються на якості життя населення і створюють численні виклики, пропонуючи при цьому нові перспективи для розвитку послідовної політики на підтримку людей з обмеженими можливостями;

8. те, що два фактори мають особливу значимість, коли йдеться про людей з обмеженими можливостями: з одного боку, зростання кількості літніх людей в Європі, що необхідно враховувати в будь-якій майбутній стратегії соціального єднання з тим, щоб запобігати залежності від служб підтримки протягом всього життя і зберігати якість життя в літньому віці; з іншого боку, те, що в результаті наукових відкриттів у сфері охорони здоров'я і покращення умов життя особи з фізичними вадами та психічними розладами здоров'я живуть довше, і їхнє життя є більш насиченим, що породжує нові потреби в наданні послуг, в економічній підтримці та в захисті їхніх людських прав;

9. те, що Європейський Союз проголосив 2003 рік Європейським роком людей з

обмеженими можливостями з основною метою – сприяти більш глибокому усвідомленню прав людей з обмеженими можливостями на рівні можливості і сприяти повному та рівному користуванню цими правами;

10. роботи спеціального комітету ООН, якому було доручено "вивчити пропозиції з метою розробки глобальної та комплексної міжнародної конвенції для сприяння правам і гідності інвалідів та захисту прав і гідності інвалідів";

11. роботу, яку здійснив Комітет Ради Європи з реабілітації та інтеграції людей з обмеженими можливостями, який розширює міжурядову співпрацю в рамках Часткової угоди в соціальній області і області охорони здоров'я;

12. досягнення Ради Європи та інших міжнародних організацій, структур або заходів, які перераховані в Додатку до даної Декларації;

2. Підтверджуємо:

13. свою рішучість забезпечувати права людини та основні свободи кожній особі, відповідно до юрисдикції наших країн, як це висловлено в Європейській конвенції про захист прав людини, а також те, що всі люди народжуються вільними і рівними в своїй гідності та правах, з можливістю зробити конструктивний внесок в розвиток і добробут суспільства, і що всі люди рівні перед законом і мають однакове право бути захищеними законом;

14. що положення, які передбачають повне та ефективно дотримання всіх прав людини, як це закріплено в європейських та інших міжнародних документах з царини прав людини, повинні застосовуватися без жодної дискримінації і розрізнення за будь-якою ознакою, в тому числі й за ознакою інвалідності;

15. своє прагнення, як це було виражено під час Першої конференції міністрів, відповідальних за політику на підтримку людей з обмеженими можливостями, яка відбулася в Парижі в 1991 році, сприяти послідовній та інтегрованій політиці на підтримку людей з обмеженими можливостями, і що Рекомендація № R(92)6 про послідовну політику на підтримку людей з обмеженими можливостями надихнула країни вжити законодавчих і політичних заходів, які дозволяють йти вперед у вирішенні питання повної участі в житті суспільства, і що ця Рекомендація є основним документом, який повинен служити основою для нашої майбутньої діяльності;

16. що сприяння громадянськості та повній участі людей з обмеженими можливостями вимагає більшої незалежності особи для того, щоб ця особа могла сама розпоряджатись власним життям, що може вимагати конкретних заходів підтримки;

3. Вважаємо:

17. що наша основна мета на найближче десятиріччя полягає в тому, щоб покращити якість життя людей з обмеженими можливостями і їхніх сімей, роблячи при цьому наголос на їхній інтеграції та повній участі в житті суспільства, оскільки суспільство, яке приймає всіх і в якому всі беруть участь, відповідає інтересам всього населення;

18. що заходи, спрямовані на покращення якості життя людей з обмеженими можливостями, повинні базуватись на ретельній оцінці їхнього положення, потенціалу та потреб, та мати в основі новаторські підходи в питанні надання послуг з врахуванням пріоритетних переваг, їхніх прав та специфічних обставин;

19. що відповідна стратегія для досягнення цієї мети повинна бути висловлена в майбутньому Плані дій, спрямованому на подолання всіх форм дискримінації по відношенню до людей з обмеженими можливостями будь-якого віку, з приділенням особливої уваги жінкам з обмеженими можливостями та особам з обмеженими можливостями, які потребують значної допомоги з тим, щоб вони надати їм можливість в повному обсязі користуватись їхніми

основними правами та свободами, як загальнолюдськими, так і громадянськими;

20. що необхідно ухвалити інтегрований підхід у розробці національної та міжнародної політики та законодавства стосовно осіб з обмеженими можливостями та належним чином враховувати потреби таких осіб у всіх відповідних областях політики, зокрема, в таких ключових сферах, як доступ до житла, освіта, професійна орієнтація та професійна підготовка, зайнятість, забудоване навколишнє середовище, громадський транспорт, інформація, охорона здоров'я і соціальний захист;

21. що основною метою є запровадження заходів в секторах економіки, соціального забезпечення, освіти, зайнятості, навколишнього середовища та охорони здоров'я з тим, щоб підтримувати максимальний потенціал всіх людей з обмеженими можливостями впродовж всього їхнього життя, а також для того, щоб сприяти запобіганню інвалідності;

22. що освіта є основним інструментом для соціальної інтеграції, і що необхідно докладати зусиль задля надання дітям з обмеженими можливостями можливості відвідувати звичайні школи, якщо це відповідає інтересам дитини, а також допомагати в переході від шкільної або вищої освіти до зайнятості, і розвивати концепцію навчання протягом всього життя;

23. що рівність доступу до зайнятості є основною умовою для соціальної участі; що слід сприяти інтеграції людей з обмеженими можливостями на ринку праці, переважно на відкритому ринку праці, приділяючи основну увагу оцінці здібностей і здійсненню активної політики, роблячи, таким чином, більш диверсифікованою робочу силу шляхом забезпечення доступу людей з обмеженими можливостями до звичайних ринків праці, що буде додатковою цінністю для суспільства;

24. що важливо зрозуміти соціальну природу технології і максимально використати потенціал нових технологій з метою підвищення незалежності і одночасного залучення людей з обмеженими можливостями до всіх областей життя;

25. що слід розвивати новаторські підходи в питанні надання послуг з догляду та опікування у відповідь на нові потреби та виклики, що постають в результаті збільшення тривалості життя внаслідок досягнень наукового прогресу, який реалізується в царині охорони здоров'я і покращення умов життя осіб, що потерпають від фізичної інвалідності, психічних захворювань або розладів;

26. що необхідно забезпечити, щоб переваги більш довгого життя не приводили до збільшення числа осіб, залежних від послуг з підтримки, оскільки цього можна уникнути завдяки поширенню серед населення наймолодшого віку навичок здорового способу життя і створенню таких умов життя, які забезпечать добре фізичне та психічне здоров'я в похилому віці;

27. що необхідно досягти прогресу в ліквідації перешкод і в ухваленні принципу Універсальної концепції з тим, щоб уникати створення нових перешкод;

28. що існує невелика кількість людей з обмеженими можливостями - однак їх число постійно зростає - які потребують значної допомоги, і що, виходячи з цього, ми визнаємо необхідність зміцнення структур, орієнтованих на цих осіб і їхні сім'ї, не відмовляючись при цьому від моделі надання послуг в місцевій общині;

29. що положення жінок з обмеженими можливостями в Європі вимагає більш поглибленого вивчення і додаткової уваги з метою гарантування їхньої незалежності, автономії, участі та соціальної інтеграції, і що вжиті дії мають підтримати паритетний гендерний підхід при виробленні політики з питань інвалідності;

4. Зобов'язуємось:

30. працювати на основі відмови від дискримінації і забезпечувати дотримання прав людини з метою надати особам з обмеженими можливостями рівні права у всіх областях політики;

31. відмовлятися від дискримінації за ознакою характеру інвалідності або особистості людини з обмеженими можливостями;
32. розширювати можливість вести незалежний спосіб життя в суспільстві через поступове запровадження принципів інтеграційних технологій та Універсальної концепції, в тому числі, в збудованому довколишньому середовищі, в громадських місцях та в службах для загального користування, в комунікаційних системах та в житлі;
33. посилювати координацію в роботі між різними урядовими службами та в середині цих служб, приділяючи при цьому особливу увагу забезпеченню рівності в наданні основних послуг у сфері охорони здоров'я і в правовій системі, а також більш чітко визначити відповідальність між службами та структурами місцевого, регіонального і національного рівня;
34. сприяти наданню якісних послуг, що відповідатимуть індивідуальним потребам людей з обмеженими можливостями, доступ до яких регулюватиметься через визнані критерії, що базуватимуться на ретельній та справедливій оцінці, специфіка якої визначатиметься особливостями людини з обмеженими можливостями відповідно до її власного вибору, її рівня автономії, її рівня достатку та її намірів, і які будуть забезпечені гарантіями та адаптованим законодавством, що надаватиме можливість звернення з оскарженням до незалежної інстанції та посилить заходи, які вже запроваджені на місцях;
35. сприяти інтеграції людей з обмеженими можливостями до всіх областей життя через освіту та через обов'язкове ставлення до людей з обмеженими можливостями як до громадян, що самостійно впорядковують своє особисте життя;
36. покращити інтеграцію людей з обмеженими можливостями на ринку праці, роблячи наголос на оцінці їхніх здібностей, зокрема, професійних здібностей, через забезпечення їх професійною орієнтацією та підготовкою, а також через більшу доступність для них робочих місць;
37. в повній мірі враховувати потреби дітей з обмеженими можливостями і їхніх сімей, а також літніх людей з обмеженими можливостями, не завдаючи при цьому шкоди існуючим зобов'язанням відносно людей з обмеженими можливостями в працездатному віці, незалежно від того, працюють вони, чи ні, будучи свідомі того, що не можна розглядати факт зайнятості як єдиний критерій громадянськості, як єдине місце участі та як єдиний шлях до ствердження людської гідності;
38. продовжувати підтримувати фундаментальні та прикладні наукові дослідження, особливо в області нових інформаційно-комунікаційних технологій, з метою вдосконалення допоміжних засобів, які допомагають інтерактивній участі у всіх областях життя;
39. здійснювати заходи, що необхідні для забезпечення справжньої рівності можливостей між чоловіками і жінками, активної участі жінок і дівчат з обмеженими можливостями в області освіти та професійної підготовки, зайнятості, соціальної політики, участі в політичному житті, в статевих відносинах, суспільному представництві, у сфері материнства та в сімейному житті, а також для запобігання насильству;
40. здійснити додатковий аналіз тих заходів і положень, які реально покращать життя в суспільстві людям з обмеженими можливостями, що потребують значної допомоги, а також збирати статистичні дані, що необхідні для визначення та оцінки політики у сфері інвалідності;
41. здійснити ретельну оцінку з боку вповноважених органів влади потреб сімей з дітьми з обмеженими можливостями з метою надати підтримку для того, щоб забезпечити можливість дітям вирости в рідній сім'ї, долучатись до місцевого життя інших дітей та отримувати освіту;
42. здійснити ретельну оцінку потреб сімей, які забезпечують у неформальний спосіб послуги з догляду, зокрема, сімей, де є діти з обмеженими можливостями, або особи, які

потребують значної допомоги, з тим, щоб надати їм інформацію, професійну підготовку або допомогу, в тому числі й психологічну, з тим, щоб підтримати проживання зазначених осіб в сім'ї;

43. працювати над вдосконаленням програм та ресурсів, що необхідні для задоволення потреб літніх людей з обмеженими можливостями;

44. заохочувати населення від наймолодшого віку обирати здоровий спосіб життя, що уможливить здорову старість в якомога кращому стані фізичного та психічного здоров'я;

45. сприяти створенню позитивного образу людей з обмеженими можливостями у співробітництві з різними учасниками, в тому числі й засобами масової інформації;

46. залучати людей з обмеженими можливостями до процесу ухвалення рішень, які безпосередньо їх стосуються, а також організації, що представляють людей з обмеженими можливостями, до процесу ухвалення рішень на політичному рівні, приділяючи при цьому особливу увагу особам з множинною інвалідністю або ж таким, які характеризуються складними формами захворювань і, відтак, не в змозі самостійно себе представляти;

47. розвивати участь і співпрацю соціальних партнерів, а також всіх інших учасників та сторін – як державних, так і приватних - що задіяні в процесі ухвалення рішень на політичному рівні;

5. Рекомендуємо:

48. Комітету міністрів Ради Європи і далі розвивати політику, спрямовану на забезпечення повної громадянськості та активної участі людей з обмеженими можливостями, залучаючи повною мірою всі держави-члени, а також зміцнювати роль Ради Європи як платформи міжнародної співпраці в області політики з питань інвалідності, закликаючи Комітет із реабілітації та інтеграції людей з обмеженими можливостями та інші відповідні комітети Ради Європи і далі забезпечувати інтегрований підхід в політиці з питань інвалідності в своїх областях компетенції;

49. розробити з урахуванням міркувань, висловлених на даній Конференції міністрів, План дій Ради Європи в підтримку людей з обмеженими можливостями: цей план стане новими рамками на наступне десятиріччя для європейської політики, яка базуватиметься на правах людини і партнерстві між різними учасниками, закріплюватиме стратегічні цілі та пріоритети з тим, щоб особи з обмеженими можливостями могли в повній мірі користуватись своїми громадянськими правами та активно долучатись до життя в общині завдяки дієвій, економічно реальній та тривалій політиці;

50. щоб Рада Європи взяла активну участь в переговорах, які будуть проводитись в рамках засідань спеціального комітету ООН, на який покладене завдання "вивчити пропозиції з метою розробки глобальної та комплексної міжнародної конвенції для сприяння правам і гідності інвалідів та захисту прав і гідності інвалідів", використовуючи при цьому значний досвід Ради Європи в царині прав людини;

6. Запрошуємо:

51. всі держави - члени Ради Європи, держави-спостерігачі і представників від європейських неурядових організацій взяти участь в заходах і в загальній роботі Ради Європи щодо сприяння послідовній політиці, яка спрямована на повну участь людей з обмеженими можливостями і реалізується через їхню повну участь;

7. Прагнемо:

52. поділяти з усіма, в тому числі й з народами, які проживають поза межами Європи, переконання, цінності та принципи, що стосуються прав людини та основних свобод людей з

обмеженими можливостями та їхнього повного громадянства і їхньої активної участі в житті суспільства, що викладено в цій Декларації європейських міністрів і визначено в якості спільних європейських принципів.

***

На завершення ми висловлюємо подяку властям Іспанії за відмінну організацію конференції і за їхню щедрю гостинність.

Додаток 2 до Плану дій

Довідкові документи

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (СЄД № 5).

Європейська соціальна хартія (СЄД № 35) та Європейська соціальна хартія (переглянута) (СЄД № 163).

Європейський кодекс соціального забезпечення (СЄД № 48), Протокол до Європейського кодексу соціального забезпечення (СЄД № 48А) і Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) (СЄД № 139).

Конвенція про захист прав людини та гідності у зв'язку з використанням досягнень біології і медицини: Конвенція про права людини та біомедицину (СЄД № 164).

Європейська конвенція про охорону архітектурної спадщини (СЄД № 121).

Конвенція про ландшафти (СЄД № 176).

"Стратегія соціального єднання", ухвалена Європейським комітетом із соціального єднання Ради Європи 12 травня 2000 року.

Рекомендація № R (86) 18 Комітету міністрів під назвою «Європейська хартія спорту для всіх: особи з обмеженими можливостями».

Рекомендація № R (92) 6 Комітету міністрів про послідовну політику на підтримку людей з обмеженими можливостями;

Резолюція ResAP(95)3 про Хартію оцінки професійних можливостей людей з обмеженими можливостями;

Рекомендація № R (96) 5 Комітету міністрів державам-членам про поєднання професійної діяльності та сімейного життя;

Рекомендація № R (98) 3 Комітету міністрів державам-членам про доступ до вищої освіти;

Рекомендація № R (98) 9 Комітету міністрів державам-членам стосовно перебування на утриманні;

Рекомендація № R (99) 4 Комітету міністрів державам-членам про принципи правового захисту недієздатних повнолітніх осіб;

Рекомендація Rec(2001)12 Комітету міністрів державам-членам про адаптацію послуг у сфері охорони здоров'я відповідно до потреб у догляді та наданні послуг особам, які знаходяться в маргінальній ситуації;

Рекомендація Rec(2001)19 Комітету міністрів державам-членам про участь громадян в суспільному житті на місцевому рівні;

Рекомендація Rec(2002)5 Комітету міністрів державам-членам про захист жінок від насильства;

Рекомендація Rec(2003)3 Комітету міністрів державам-членам про паритетну участь жінок і чоловіків в процесі ухвалення політичних та державних рішень;

Рекомендація Rec(2003)19 Комітету міністрів державам-членам про доступ до соціальних прав;

Рекомендація Rec(2004)10 Комітету міністрів державам-членам про захист прав людини і гідності людей з психічними розладами;

Рекомендація Rec(2004)11 Комітету міністрів державам-членам про правові, операційні і технічні стандарти для проведення електронного голосування;

Рекомендація Rec(2004)15 Комітету міністрів державам-членам про електронне управління ("e-governance");

Рекомендація Rec(2005)5 Комітету міністрів державам-членам про права дітей, що проживають в дитячих установах;

Резолюція ResAP(2001)1 Комітету міністрів Ради Європи про введення принципів Універсальної концепції до програми підготовки спеціалістів всіх професій, зайнятих у сфері забудованого навколишнього середовища ("Резолюція Тома");

Резолюція ResAP(2001)3 Комітету міністрів Ради Європи "До повного громадянства осіб з обмеженими можливостями через нові інтеграційні технології";

Резолюція ResAP(2005)1 Комітету міністрів Ради Європи про захист дорослих і дітей з обмеженими можливостями від жорстокого поводження;

Рекомендація 1185 (1992) Парламентської асамблеї Ради Європи про політику реабілітації осіб з обмеженими можливостями;

Рекомендація 1418 (1999) Парламентської асамблеї Ради Європи про захист прав людини і гідності людей, що є невиліковними хворими або такими, що помирають;

Рекомендація 1560 (2002) Парламентської асамблеї Ради Європи "До скоординованих зусиль у лікуванні ушкоджень хребта";

Рекомендація 1592 (2003) Парламентської асамблеї Ради Європи "До повної соціальної інтеграції людей з обмеженими можливостями";

Рекомендація 1598 (2003) Парламентської асамблеї Ради Європи про захист мов знаків в державах - членах Ради Європи;

Рекомендація 1601 (2003) Парламентської асамблеї Ради Європи про покращення умов проживання залишених дітей, які перебувають в дитячих установах;

Рекомендація 1698 (2005) Парламентської асамблеї Ради Європи про права дітей в дитячих установах;

Резолюція 216 (1990) Постійної конференції місцевих і регіональних влад Європи (на сьогодні - Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи (Конгрес)) стосовно реабілітації та інтеграції людей з обмеженими можливостями: роль місцевих влад;

Рекомендація Конгресу 129 (2003) і Резолюція 153 (2003) про вразливі групи та зайнятість;

Переглянута Європейська хартія про участь молоді в суспільному житті на місцевому і регіональному рівні (Конгрес), 21 травня 2003 року;

Підсумкова декларація, ухвалена главами держав і урядів держав - членів Ради Європи на Другому самміті Ради Європи в Страсбурзі (жовтень 1997 року), в якій було визнано, що "соціальне єднання є однією з найважливіших потреб розширеної Європи, і воно має бути забезпечене як важливе доповнення, спрямоване на сприяння правам людини та людській гідності";

Підсумкова декларація (Мальтійська декларація), ухвалена під час конференції Ради Європи стосовно доступу до соціальних прав, 14-15 листопада 2002 року;

Доповіді Комісара Ради Європи з прав людини;

Конвенція ООН про права дитини (1989);

Міжнародний пакт ООН про економічні, соціальні та культурні права (1966);

Міжнародний пакт ООН про громадянські та політичні права (1966);

Всесвітня декларація прав людини ООН (1948);

Стандартні правила ООН задля забезпечення рівних можливостей для інвалідів (1993);

Саламанкська заява ЮНЕСКО і рамки для дій на підтримку особливих потреб у сфері освіти (1994);

Міжнародний план дій в підтримку літніх людей, ухвалений на Другій всесвітній асамблеї з проблем похилого віку, Мадрид, 8-12 квітня 2002 року;

Регіональна стратегія із виконання рішень, що містяться в Мадридському міжнародному Плані дій з проблем похилого віку, яку було ухвалено в 2002 році на засіданні Економічної комісії ООН для Європи в рамках конференції міністрів з питань осіб похилого віку, Берлін, 11-12 вересня 2002 року;

Міжнародна класифікація інвалідності: відсталість або недоліки, недієздатність та завдана шкода (ICIDH) (1980) Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ);

Міжнародна класифікація функціональних станів, інвалідності та здоров'я (ICF) (2001) Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ);

Конвенція Міжнародної організації праці (МОП) про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів (№С159) 1983 року і відповідна рекомендація МОП про професійну реабілітацію і зайнятість (інвалідів) (№ R168) 1983 року;

Резолюція Ради ЄС та зустрічі міністрів освіти, що зібрались в Раді ЄС 31 травня 1990 року, про інтеграцію дітей і молоді з обмеженими можливостями до звичайних систем освіти;

Повідомлення Комісії з питань рівних можливостей для людей з обмеженими можливостями: нова стратегія Європейського Співтовариства на підтримку людей з обмеженими можливостями (COM(96) 406 final);

Резолюція Ради Європейського Союзу і представників урядів держав-членів, ухвалена на засіданні Ради 20 грудня 1996 року, про рівність можливостей для людей з обмеженими можливостями;

Рекомендація Ради ЄС від 4 червня 1998 року про картку для паркування транспортних засобів осіб з обмеженими можливостями (98/376/EC);

Резолюція Ради ЄС від 17 червня 1999 року про рівні можливості і зайнятість людей з обмеженими можливостями (1999/C 186/02);

Повідомлення від Комісії Раді, Європейському Парламенту, Економічному і соціальному комітету та Комітету регіонів: до Європи, вільної від перешкод для людей з обмеженими можливостями (COM(2000) 284 final);

Директива Ради ЄС (2000/78/EC) від 27 листопада 2000 року стосовно вироблення загальних

рамок для однакового ставлення у сфері зайнятості і професійної діяльності;

Рішення Ради ЄС (2000/750/ЄС) від 27 листопада 2000 року про розробку Програми дій Співтовариства для боротьби з дискримінацією (2001-2006);

Рішення Ради ЄС (2001/903/ЄС) від 3 грудня 2001 року про проведення в 2003 році Європейського року людей з обмеженими можливостями;

Резолюція Ради ЄС від 6 лютого 2003 року стосовно "електронного доступу" – покращення доступу людей з обмеженими можливостями до інформаційного середовища (2003/С 39/03);

Резолюція Ради ЄС від 5 травня 2003 року про рівні можливості для учнів і студентів з обмеженими можливостями у сфері освіти та професійної підготовки (2003/С 134/04);

Резолюція Ради ЄС від 6 травня 2003 року про доступ до інфраструктури в області культури і до культурних заходів для людей з обмеженими можливостями (2003/С 134/05);

Резолюція Ради ЄС від 15 липня 2003 року про сприяння зайнятості і соціальній інтеграції людей з обмеженими можливостями (2003/С 175/01);

Повідомлення Комісії Раді, Європейському Парламенту, Економічному та соціальному комітету і Комітету регіонів: електронний доступ (СOM(2005) 425 final);

Повідомлення Комісії Раді, Європейському Парламенту, Економічному та соціальному комітету і Комітету регіонів: про проведення, результати і загальну оцінку Європейського року людей з обмеженими можливостями в 2003 році (СOM(2005) 486 final);

Повідомлення Комісії Раді, Європейському Парламенту, Економічному та соціальному комітету і Комітету регіонів: становище осіб з обмеженими можливостями в розширеному Європейському Союзі: європейський план дій на 2006-2007 рр. (СOM(2005) 604 final);

Повідомлення Комісії Раді, Європейському Парламенту, Економічному та соціальному комітету і Комітету регіонів: рівні можливості для людей з обмеженими можливостями: європейський план дій (СOM(2003) 650 final);

Мадридська декларація "Відмова від дискримінації і результати заходів з підтримки соціальної інтеграції", ухвалена під час Європейській конференції неурядових організацій, Мадрид, березень 2002 року;

Барселонська декларація: міста і люди з обмеженими можливостями (1995 рік);

Декларація європейських соціальних партнерів про зайнятість людей з обмеженими можливостями (Кельн, травень 1999 року);

Декларація соціальних партнерів про Європейський рік людей з обмеженими можливостями: сприяння рівним можливостям і доступу до зайнятості людей з обмеженими можливостями (20 січня 2003 року);

Внесок європейського руху людей з обмеженими можливостями до Другої європейської конференції Ради Європи з питань інвалідності "Від слів - до справ", ухвалений на форумі європейських НУО 8 квітня 2003 року в Мадриді.